

Hoofdstuk 1

KORT OVERZICHT VAN DE NEDERLANDSE KERK IN DE 19^E EEUW

Hoewel de 19^e eeuw gekenmerkt werd door de opkomst van zendingsorganisaties en bijbelgenootschappen, die daardoor in zekere zin het begin vormden van de oecumenische beweging, was op het bedrijvige kerkelijke erf in Nederland nog weinig eenheid te bespeuren. Na de gevoelige slag die het pausdom ervoer tijdens de Franse revolutie, kwam er een krachtig herstel van de rooms-katholieke kerk. Het meest opvallende dat de reformatorische kerken daartegenover stelden was een grote verdeeldheid.

De godsdienst van de rede, het rationalisme, werd in het begin van de 19e eeuw vervangen door de vrijzinnige theologie. De nadruk daarbij lag niet meer zo sterk op de belijdenis en de theologie van de kerk, maar meer op het gevoel. Vandaar de term: romantiek. Een goed voorbeeld daarvan was de zogenaamde “Groninger Richting”, die in Nederland het sterkst was in de periode 1830 - 1850. Dr. L. Praamsma¹ merkt hierover op:

Wie de Groningers kent, kent ook het woord “gemoudelijk”. Ondanks stugge uiterlijke schijn zijn de Groningers gevoelige mensen die in de prediking graag in hun gemoed geraakt willen worden. Ze zijn wel eens als “nuchtere romantici” gekenschetst.

Deze gevoelszekerheid was ook kenmerkend voor de “Groninger School”. De grote leider van deze groep, de theoloog Petrus Hofstede de Groot schreef in dat kader:

*“Onwrikbaar en zeker is alleen, wat rust op de eigene overtuiging des harten, op het gemoedsleven, op de innerlijke ondervinding”.*²

¹

Dr. L. Praamsma, *De Kerk van Alle Tijden*, deel 3; Wever BV, Franeker, 1980; blz. 251
² P. Hofstede de Groot, *De Groninger godgeleerden in hun eigenaardigheden*; 1855

Een tijd lang trokken predikanten die door de “Groninger Richting” waren beïnvloed, volle kerken, maar in 1860 hadden zij hun tijd gehad. Al lang voor deze tijd echter kwamen er reacties los. Zoals er in Amerika een “revival” (geestelijke opleving) plaats vond, zo vond in Nederland het Reveil plaats. Leiders van deze richting bestreden de “Groninger School” en riepen op tot een onvoorwaardelijk geloof in het gezag van de Schrift. De bekendste strijders van het Reveil waren Bilderdijk, Capadose en Da Costa. Dr. Capadose uit Amsterdam en Ds. Hentzepeter uit Den Haag legden zowel in hun prediking als in hun geschriften grote nadruk op de spoedige wederkomst van Jezus Christus.³ Toch was er ook onder deze Reveilmensen een grote verscheidenheid.

Eén van de “Groninger School” predikanten, Ds. Hendrik de Cock, kreeg na enige jaren grote problemen met de theologie van de “Groninger Richting”. Hij was geboren in Wildervank (1801) als zoon van de burgemeester en werd in 1829 door Hofstede de Groot bevestigd in zijn derde gemeente, Ulrum. Daar kwam hij na enige tijd tot heel andere inzichten die in zijn preken merkbaar werden. Hij kreeg grote bijval. De mensen kwamen van heinde en verre naar hem luisteren. Hij benadrukte met grote stelligheid de oude belijdenisgeschriften. Zijn duidelijkheid had grote gevolgen. De classis van Middelstum schorste De Cock op 18 december 1833 voor onbepaalde tijd. Zonder verdere beslissingen af te wachten nam hij in overleg met zijn kerkenraad en gemeente het besluit tot “Afscheiding”.⁴ Zo ontstond de Gereformeerde kerk, die zich losmaakte van de Nederlands Hervormde kerk. Lange tijd daarna werden de volgelingen van De Cock, de Afscheidenen, door het gehele land vervolgd.⁵ In 1854 verkregen de afgescheiden kerken een eigen theologische opleiding in Kampen.

Toch bleef ook binnen de Hervormde kerk de strijd om de leer voortduren. Vooral een behoudende stroming van confessionelen voelde zich steeds sterker bedreigd. Uiteindelijk maakte ook deze stroming zich los. Deze scheuring werd op

³ F.J. Voorthuis, *'s Werelds Enige Hoop*, Veritas, Den Haag, blz. 360,361

⁴ Nog steeds bestaat er belangstelling voor Hendrik de Cock. Dit blijkt o.a uit een nieuwe biografie die over hem verschijnt in 2004 met de titel *Hendrik de Cock – afgescheiden en toch betrokken* van H. Veldman (uitgeverij: Cedrus in Bedum). Ook zal er dit jaar een dagboekje van De Cock verschijnen dat hij in de gevangenis van Groningen schreef.

⁵ Dr. L. Praamsma, *De Kerk van Alle Tijden*, deel 3; Wever BV, Franeker, 1980; blz. 289

een congres in Amsterdam in 1887 “De Doleantie” genoemd (de “dolerende kerken” zijn kerken die rouw dragen).

In 1892 vond een hereniging plaats tussen de meeste afgescheidenen en de dolerenden, die samen de “gereformeerde kerken” vormden. De afgescheidenen die zich niet met deze fusie konden verenigen bleven bestaan als de “christelijk gereformeerde kerken”.

Meer in lijn met de “Groninger School” met haar nadruk op innerlijk beleven, de godsdienst van het hart, bleven de groepen die zich in 1881 samenvoegden tot de “Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland”.

Inmiddels waren diverse stromingen en kerkgenootschappen, die hun oorsprong vaak buiten Europa hadden, op het Nederlands kerkelijk erf actief.⁶ Voorbeelden daarvan: Leger des Heils, baptisten, apostolischen, mormonen, Jehovah’s Getuigen, Pinkstergelovigen, e.d.

Samenvattend kunnen we dus stellen dat er in de 19^e eeuw naast een herstellende rooms-katholieke kerk, een verbrokkelende reformatorische kerk zoveel strijd leverde over de “rechte leer” dat er weinig gelegenheid overbleef om zich ook in te zetten voor de strijd tegen de maatschappelijke nood (zoals dat bijvoorbeeld gebeurde in Engeland).⁷ Wel weten we dat het Leger des Heils en de baptisten hier aandacht aan besteedden. We komen in het volgende hoofdstuk hierop terug.

⁶ 5 Dr. J.H. Kurtz, *Leerboek der Kerkgeschiedenis*, Kemink & Zoon, Utrecht, 1920, blz. 404

⁷ ⁶ *Handboek van de Geschiedenis van het Christendom*, Voorhoeve, Den Haag, 1979, blz. 532

Hoofdstuk 2

GRONINGEN: DE WIEG VAN HET ADVENTISME IN NEDERLAND

En van de kerkelijke stromingen die zich zowel met het geestelijk heil als met de sociale nood rekening hield, was de baptistengemeente. Te midden van grote armoede en slechte werkomstandigheden, die zich vooral voordeden onder de eenvoudige arbeiders in de Drentse en Groningse veenkoloniën en zich uitte in overdadig drankgebruik, oogsten de baptisten een grote “goodwill” door hun houding betreffende het alcoholvraagstuk. Daar de baptisten aan het eind van de 19^e eeuw de stelregel voorstonden alcoholvrij te leven, verkondigden zij niet alleen de vreugde van het evangelie, maar werkten ze ook daadwerkelijk mee aan de bestrijding van alcoholmisbruik. Veel gezinnen in de veenkoloniën werden daardoor gered van een zekere ondergang en veel ellende. De eerste baptisten gemeente werd al gesticht in 1845 door dr. J.E. Fleisser, tot die dag hervormd predikant, te Gasseltenijveen. De oorspronkelijke naam in Nederland luidde: “Gemeente van gedoopte christenen”.⁸ Deze eerste gemeente verhuisde later naar Stadskanaal.⁹

In het begin van de jaren 80 van de 19e eeuw werden er ook in de stad Groningen pogingen ondernomen om meer bekendheid te geven aan de baptistische leefwijze. Er ontstond een opwekkingsbeweging die zelfs in de provincie aandacht trok.¹⁰

Eén van de mensen die wat moe geworden was van de strijd in de Hervormde kerk besloot om deze opwekkingsdiensten in Groningen bij te wonen. Deze man kennen we nu als Mattheüs Johannes van der Schuur (geboren 9 juni 1853 in Delfzijl). Hij was getrouwd met Dieverke Eijzinga (geboren 16 september

⁸Dr. C.N. Impeta, *Kaart van Kerkelijk Nederland*, Kok, Kampen, 1972; blz 224⁹ Interview met ds. J.H. Hofman (in 1983 predikant te Groningen), voordien baptist predikant in Stadskanaal¹⁰ Idem

1855 in Leeuwarden). Ze hadden samen drie kinderen. Van der Schuur werd in 1882 baptist en al spoedig benoemd tot ouderling van een groepje, dat hun vergaderruimte in 't Zandt had gekozen.¹¹ In hetzelfde jaar begon Van der Schuur, "geheel op *eigen initiatief*, samen met zijn vrouw en enkele families, sabbat te vieren".¹² Aanvankelijk was er nog geen contact met de zevende-dags baptisten, die pas in 1877 met hun werk in Haarlem en omstreken begonnen. Uiteindelijk in 1887 lukte het Van der Schuur contact te krijgen met de zevende-dags baptisten, die hem echter duidelijk maakten dat zijn opvattingen meer overeen kwamen met die van de adventisten. Toen hij in dat jaar echter een boek las van een journalist die schreef over het groeiende werk van adventisten, van wie hij verschillende instituten had bezocht, kwam hij het adres van de adventisten in Battle Creek, Michigan, U.S.A., tegen. Er ontstond een correspondentie met de leiding van de kerk in Amerika (Battle Creek), die op hun beurt het hoofdkantoor in Europa te Bazel informeerde.

Ds. L.R. Conradi die in 1886 uit Amerika was teruggekeerd, waar hij ook adventist geworden was, werd gevraagd de familie Van der Schuur en de andere sabbatvierders in de omgeving van 't Zandt op te zoeken. Hij arriveerde daar in september 1887. Als gevolg van dit bezoek werden vijf van deze, oorspronkelijke baptisten, lid van de adventkerk.¹³ Zij vormden de eerste groep van zevende-dags adventisten in Nederland. Volgens een reisverslag van Conradi kwamen zij samen op een plaats tussen Emden en Groningen.¹⁴ Uit latere opmerkingen blijkt dat het hier zeer waarschijnlijk om Winschoten gaat. M.J. van der Schuur werd de vanzelfsprekende leider van deze groep.¹⁵

In januari 1888 bezochten Conradi en S.N. Haskell (één van de leiders uit Amerika) deze kleine groep opnieuw. Er werden lezingen gehouden die goed bezocht werden en in "één ziel" resulteerde.¹⁶ Ondertussen had Van der Schuur de uitgeverij in Bazel bezocht en werd daar uitgenodigd mee te werken aan een vertaling van een Engelstalige brochure in het Nederlands.

¹¹ G.A. Wumkee, *De opkomst en vestiging van het baptisme in Nederland; 1922*

¹² H.G. van Rijn in *Advent*; december 1979; blz. 11. In dit artikel treft u een foto aan van deze kapel van de baptisten van 't Zandt waar M.J. van der Schuur ouderling was, hoewel hij zelf in Nieuwe Pekela woonde. De foto toont nu een woonhuis, omdat hier nu geen baptisten meer kerken. Deze voormalige kapel bevatte ook een doopvont.

¹³ Daar zij al baptist waren was de doop door onderdompeling niet noodzakelijk.

¹⁴ *Herold der Waarheit*; 15 oktober 1887; blz. 285; zie ook *S.D.A. Yearbook*; 1889; blz. 65

¹⁵ Voor een meer gedetailleerde omschrijving van deze eerste fase van de adventgeschiedenis in Nederland zie *Advent Exposé, 100 jaar adventkerk in Nederland* van H.G. van Rijn.

¹⁶ *Review and Herald*; 26 juni 1888; blz. 411

Zijn kwaliteiten werden al spoedig duidelijk. Hij kreeg vervolgens een verzoek mee te gaan werken als schrijver en vertaler voor de uitgeverij in Battle Creek in Amerika. Hij besloot dit te doen en reisde samen met zijn vrouw op 7 juni 1888 naar Amerika.¹⁷ Van deze kleine groep verdween ook D.J. Grul, die eerst enige tijd in Duitsland werkte (Hamburg) en later als colporteur in Nederland kwam werken.¹⁸ Er bleven dus maar enkele adventisten over. Toen echter in juli 1889 Conradi opnieuw in Winschoten was, samen met br. Wessels uit Zuid-Afrika, werden er opnieuw 9 mensen opgenomen in de adventgemeente van Winschoten.¹⁹ Eén van hen moet mevrouw A. Potze geweest zijn, die in de Sint Vitusstraat woonde. Zij moet al op deze stap zijn voorbereid in 1887 toen Conradi bij haar een gastvrij onderdak vond en zij ongetwijfeld samen over het geloof gesproken hebben.²⁰ De man van zr. Potze was gevangenisbewaarder en zichzelf stond bekend als een gastvrij christin.

Lang is gedacht dat zr. Potze de eerste adventiste in Nederland was,²¹ maar de lezer weet inmiddels dat dit niet zo was. Wellicht heeft deze visie iets te maken met het feit dat twee van haar dochters later met adventpredikanten gehuwd zijn²² en daardoor deze naam langer bekend gebleven is.

Wel is het de moeite waard iets te vermelden van de geschiedenis van zr. Potze. Oorspronkelijk sympathiseerde zij sterk met de Vrij Evangelische Gemeente, maar doordat zij via bijbelstudie tot een andere overtuiging kwam, sloot zij zich daar niet bij aan. Als kind al wilde zij God op een juiste wijze dienen. Toen zij inzag dat niet de kinderdoop, maar de geloofsdop bijbels was, liet zij zich dopen bij de zevende-dags baptisten. Zij was namelijk inmiddels ook de zevende dag als sabbat gaan vieren. Ze werd echter geen lid van deze gemeenschap!

¹⁷ In Amerika verschenen diverse Nederlandstalige publicaties die op zijn naam stonden. Het bekendste is een boek over de doop van 160 pagina's getiteld: *De Christelijke Doop: Zijn Oorsprong, Doel en Wezen*; Review and Herald Publ. Co., Battle Creek, 1893

¹⁸ Na 1893 horen we niets meer van Grul. H.G. van Rijn suggereert dat dit wellicht verband houdt met de komst van R.G. Klingbeil naar Nederland, omdat het een teleurstelling voor Grul geweest moet zijn, dat "een in Amerika opgeleide predikant van Duitse oorsprong officieel de supervisie kreeg over het Nederlandse veld". *Advent*; december 1979; blz.11

¹⁹ *S.D.A. Yearbook*, 1889; blz. 65

²⁰ Als ds. W. Betram terugkijkt op de geschiedenis van de gemeente Winschoten dan vermeldt ook hij dat zr. Potze één van de eersten was die de waarheid aannam en dat reeds in 1887 haar hart was voorbereid. *Adventbode*, december 1930, blz. 95

²¹ Zie bv. R. Bruinsma, *Ontstaan en groei van de Adventbeweging*; Veritas, Den Haag; blz. 80,81; vergelijk: *Adventbode*, juni 1935; blz. 16

²² Dit waren de broeders J. Wintzen en H. Eelsing

Ook werd haar duidelijk dat zij haar lichaam moest stellen “tot een levende, heilige, Gode welbehagelijke offerande”. Zij begreep daaruit dat ze geen onrein voedsel meer moest gebruiken. Het meest opmerkelijke was echter dat zij in Openbaring 14:6-12 een bijzondere boodschap zag voor haar tijd. Zij zocht op vele plaatsen, tot in Duitsland toe, naar een kerkgemeenschap, waar de boodschap van de drie engelen verkondigd werd, maar ze slaagde er niet in die te vinden. Dat vond ze wel in de Adventgemeenschap.

Toen Conradi in 1889 weer bij haar logeerde, vroeg ze al vrij snel een verklaring van Openbaring 14. Drie lange dagen studeerden zij de bijbel en kort daarna werd zij opgenomen als lid van de Kerk der Zevende-dags Adventisten²³ samen met haar dochter en zeven anderen. Zij zou tot aan haar dood, 46 jaar later, de adventboodschap trouw blijven.²⁴ Twee jaar na de opname van negen nieuwe leden in de gemeente Winschoten (1891) kwam de al eerder genoemde D.J. Grul uit Hamburg om in Nederland te colportereren in de zomermaanden. Na deze zomer kon hij bij zijn terugkeer in Hamburg rapporteren dat er in de provincie Groningen negen sabbatvierders waren.²⁵ Dit bericht was voor Conradi aanleiding om het werk in Nederland nog meer te stimuleren. Er zou een nieuwe man naar Holland komen, Reinhold Gustaaf Klingbeil, die in 1892 met Conradi uit Amerika was meegekomen.

Duidelijk is dat, hoewel er door Nederlandstalige tijdschriften en boeken (en waarschijnlijk ook door Engels- en Franstalige) al vóór 1887 op verschillende plaatsen in Nederland belangstelling was ontstaan voor de adventboodschap en hoewel er ook door het werk van zevende-dags baptisten hier en daar sabbatvierders waren te vinden, het de provincie Groningen was, en met name de regio Winschoten, waar we de wieg van het adventisme in Nederland kunnen vinden.

In 1987 was het 100 jaar geleden dat de eerste lidmaten zich in deze provincie bij het Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten aansloten. Dat werd landelijk dan ook met veel aandacht en verschillende evenementen gevierd.

²³ *De Arbeider*, december 1905

²⁴ *De Adventbode*, juni 1935; blz. 16

²⁵ *S.D.A. Yearbook*, 1891; blz. 81

Hoofdstuk 3

VAN WINSCHOTEN NAAR GRONINGEN

Nadat de eerste ‘gemeente’ in Nederland gesticht was, werd zij enige tijd alleen gelaten. Na de colportageactiviteiten van Grul, duurde het enige jaren voordat er weer een nieuwe werker in Winschoten kwam. In 1892 kreeg Nederland weliswaar zijn eerste predikant in de persoon van ds. Reinhold G. Klingbeil, maar die begon met evangelisatieactiviteiten in de havens van Rotterdam. Dit resulteerde in een doop van vijf personen in de Maas in 1895.²⁶ Onder hen bevond zich o.a. Cornelia en Jan Knecht en Piet Rijdsdam, waarover we later meer zullen vermelden.

Toen Klingbeil in 1896 plannen maakte, op advies van Conradi, terug te keren naar Duitsland, werd hij een dag voor vertrek door een telegram gesommeerd toch in Nederland te blijven en naar Amsterdam te gaan. Korte tijd later vond in het IJ een doop plaats... in de winter. Dit was het begin van de gemeente Amsterdam. Maar er volgde een nog ander begin.

Hoewel de gereformeerde ouders van Jan en Cornelia Knecht speciaal naar Amsterdam waren verhuisd om die ‘lastige’ adventisten kwijt te raken, kwamen broer en zus Knecht, Klingbeil weer tegen. Cornelia, die in Rotterdam al op Reinhold Klingbeil verliefd geworden was, trof nu een man, die ook in haar een aantal positieve kwaliteiten zag. Ze trouwden, ondanks de aanvankelijke tegenwerking van haar ouders, op 31 december 1896. Een dag later reisden zij samen naar Winschoten om daar opnieuw de gemeente aan te moedigen en te versterken.²⁷

²⁶

A. Tilstra, *The history of the Seventh-day Adventist Church in The Netherlands*, Berrien Springs, 1970 (scriptie); blz. 3-5

²⁷ K. Tilstra, Dictaat Adventgeschiedenis 2° semester studiejaar 1949-1950 "Oud Zandbergen"

Het was geen gemakkelijke situatie. In Winschoten huurden ze een huis dat lang niet zo gezellig was als dat in Amsterdam. Het ontbrak het jonge echtpaar aan de nodige financiële middelen, zodat er geen meubels aangeschaft konden worden. Van vriendelijke geloofsgenoten kregen zij een bed met een matras van stro, een tafel en zes stoelen. De voorkamer werd omgebouwd tot een kapel waarvoor ze enkele banken en een eenvoudige lessenaar als preekstoel huurden in de hoop dat deze ruimte op den duur te klein zou zijn door groei van de gemeente. Maar die verwachte groei kwam niet zomaar.

Toen Reinhold Klingbeil voor zijn openbare lezingen een zaal huurde in een dorpscafé in de omgeving van Winschoten, zongen hij en Cornelia lied na lied “totdat enkele dorpsbewoners door nieuwsgierigheid gedreven, binnenkwamen en naar de eerste lezing over de Adventboodschap luisterden”.²⁸ Later schreef Klingbeil over deze ervaring in de Duitse “Zions Wächter”:

Sinds enige tijd ben ik bezig openbare lezingen te houden in Winschoten, een stad met ongeveer 9000 inwoners, ook in dorpjes daarbuiten. De Heer heeft ons daarin rijkelijk gezegend en het zal ons zeker niet aan vruchten ontbreken.

Er werden inderdaad enige mensen gewonnen.²⁹

In hetzelfde jaar kwam er assistentie voor Klingbeil in de persoon van Joseph Wintzen, die net als Klingbeil de Duitse nationaliteit bezat. Nederland maakte toen deel uit van het Duitse zendingsveld. Wintzen begon vooral met het evangelisatietijdschrift “De Sions Wachter” (later “Teekenen des Tijds”) te werken,³⁰ want hij was colporteur.³¹ Als belangstellenden werden gevonden, begon Klingbeil bijbellessen te geven aan huis. Zo werkten in die tijd veel predikanten en colporteurs in Europa samen. Nog in hetzelfde jaar vertrokken Klingbeil en zijn vrouw en Wintzen naar Den Helder, waar ook belangstelling bleek te zijn voor de drie-engelenboodschap. Winschoten was weer zonder predikant.

²⁸ A. Tilstra, *The Youth's Instructor*, 30 oktober 1950; blz. 11

²⁹ *Review and Herald*, 18 mei 1897; blz. 315

³⁰ *S.D.A. Encyclopedia*, Review and Herald Publ. Co., Washington, 1975; blz. 844

³¹ In 1891 waren er in Nederland 6 boeken en 14 brochures over de Adventboodschap geproduceerd. Een bescheiden hoeveelheid waarmee kennelijk efficiënt werd gewerkt.

In 1898 waren er in Nederland vier adventgemeenten met in totaal 95 leden. Op 15 april van dat jaar ontving de kerk koninklijke erkenning en stond ze te boek als “Vereniging der Zevende-dags Adventisten”.³²

Wintzen bleef niet erg lang weg, want in 1899/1900 colporteerde hij samen met J.H. Weidner in de stad en provincie Groningen. Het is dan voor het eerst dat de stad Groningen genoemd wordt.

In maart 1900 vertrok Weidner naar onze zendingsschool in Friedensau, Duitsland.³³ Resultaten daarvan zijn niet bekend. Dat is wel het geval van het werk dat in 1901 en 1902 in de stad Groningen plaats vond. Het allereerste nummer van het eerste kerkblad in adventistisch Nederland, *De Arbeider*, vermeldde in het derde kwartaal van 1901 dat twee colporteurs, A. van Appelen en M. Verdragt, in de stad Groningen met hun boeken de bevolking ontvankelijk probeerden te maken voor de adventboodschap.³⁴ Ondertussen was P. Rijsdam (één van de dopelingen uit Rotterdam) die eerder genoemd is, ingezegend tot predikant en in 1901 Groningen als standplaats aangewezen. Volgens Klingbeil had hij daar zijn handen meer dan vol aan.³⁵ Hij had voor die tijd als colporteur in Rotterdam gewerkt.³⁶ Rijsdam zelf kreeg in de eerste maanden van 1902 de assistentie van twee nieuwe colporteurs, C. Hoogland en L. Kikkert (m.n. voor Winschoten).³⁷ De werkzaamheden van deze evangeliedienaars waren succesvol, maar niet eenvoudig. Laten we Rijsdam zelf het woord geven om de sfeer te proeven van die tijd:³⁸

De broeders en zusters zullen zeker wel verlangend zijn iets te hooren uit het noorden. Heel veel goed nieuws kan ik echter niet melden, daar de harten hier met het klimaat ook kouder schijnen te zijn. We hebben hier al 14 dagen sneeuw, die de straten zoo glad maken, dat menigeen zich een wond valt, en zoo schijnt het ook met de geestelijke toestand te zijn. Althans onze kolporteurs hebben het hier hard te verantwoorden, zij loopen des morgens en des avonds 2½ á 3 uur van en naar huis en toch kunnen zij de menschen niet bewegen om iets te koopen. Wij hebben moed dat het verderop wel iets beter zal gaan, maar het kost arbeid om zulke marschen te maken; gedenk hunner daarom in uwe gebeden. Hier in de stad Groningen heb ik nog de handen vol, daar de heele Godsdienstige bevolking in beroering gekomen

³² In *De Adventbode* van 1 april 1958 gedenkt ds. F.J. Voorthuis het feit dat het 60 jaar geleden is dat het kerkgenootschap werd erkend

³³ *De Adventbode*, augustus/september 1947; blz 16

³⁴ *De Arbeider*, november 1901, blz. 4

³⁵ *Idem*, januari 1902, blz. 1

³⁶ Interview met J.Toben in Apeldoorn op 21 maart 1953

³⁷ *De Arbeider*, april 1902, blz. 16

³⁸ *Idem*, blz 14. Oude spelling van die tijd is integraal overgenomen. Dit wordt ook elders gedaan.

is. Ge kent het spreekwoord: Men moet het ijzer smeden als het heet is; zoo ben ik zeer verheugd, dat er een weinig warmte in de koude noordsche harten gekomen is, maar dat kost nu arbeid daar er een 8 tal zielen tot de onderhouding van Gods geboden gekomen zijn, en een aantal nog voor deze stap staan... zoo komen toch nog een 40 tot 60 toehoorders in de vergadering, die 2 maal in de week hier gehouden wordt...

Zeven van deze mensen kwamen tot de diepe overtuiging dat de sabbat en niet de zondag door God was ingesteld. Het was maart, de winter was nauwelijks voorbij, toen deze zeven personen gedoopt werden in het Reitdiep in Groningen.³⁹

Het min of meer primitieve tentje, waarin de doopkandidaten zich moesten verkleden, gaf niet veel beschutting tegen de koude wind. Vol blijdschap aanvaarden zij echter deze slechte accommodatie; zij wilden symbolisch de dood en opstanding van Jezus Christus medemaken om metterdaad in het openbaar getuigenis af te leggen van hun voornemen verder met Hem hun leven te gaan.⁴⁰

Zij waren de eerste adventisten in de stad Groningen. Blijkbaar werden er later nog enige Groningers opgenomen in de adventgemeente, daar het kwartaal-overzicht van het 1^e kwartaal van 1902 een twaalfstal leden vermeldt.⁴¹ **Dat betekent dat 1902 het geboortjaar is van de adventgemeente Groningen!** Dat is heel opmerkelijk, omdat dit ook het jaar was, waarin er een catastrofale kerkscheuring plaatsvond in adventistisch Nederland.

Ds. Rijdsdam was niet tevreden met het bereikte resultaat in Groningen. Toen hij op zoek ging naar de oorzaak van de geringe groei van de adventkerk in Nederland, en m.n. in Groningen, had hij spoedig een antwoord. Dat was de leerstelling van de sabbat. Dit hield zijns inziens veel mensen tegen. Hij ging zo ver dat hij openlijk poneerde: "Wanneer wij de Sabbat niet zouden prediken, dan zouden wij de grootste gemeente in Nederland zijn."⁴² Hij vond spoedig steun bij Johan de Heer, die ouderling was van de adventgemeente in Rotterdam en invloedrijk binnen de adventbeweging. Beide Rotterdammers streefden naar een zo'n hoog mogelijk ledental en beiden ervoeren de sabbat als een barrière daartoe. Een triest dieptepunt in de geschiedenis van onze Nederlandse kerk werd bereikt toen nog andere leerstellingen geschilpunten bleken, die zelfs na bemiddeling van Conradi en andere

³⁹ Interview met J.Toben in Apeldoorn op 21 maart 1953

⁴⁰ N.D. Schuitemvoerder, *Bijdrage tot Kennis van de geschiedenis van het Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten in Nederland*, Huis ter Heide, 1953; blz. 12

⁴¹ *De Arbeider*, april 1902, blz. 16. Opvallend feit is dat er toen nog evenveel leden waren als sabbatschoolleden! Dat zou daarna wel iets anders worden.

⁴² Interview met J. Toben in Apeldoorn op 21 maart 1953

leidende predikanten niet opgelost konden worden. Van de 230 leden in Nederland volgden 200 Rijdsdam en De Heer. Dr. Reinder Bruinsma schrijft hierover⁴³:

In hoeverre slechts deze dogmatische problemen een rol speelden of dat ook andere factoren in het geding waren, zoals prestigeoverweging, valt nu moeilijk precies na te gaan. Het trieste feit blijft gelijk: ongeveer tweehonderd leden volgden Johan de Heer en verlieten de Adventgemeente. Het was een grote slag voor de gemeente en niet in het minst voor Klingbeil, die zó uit zijn evenwicht raakte dat hij een jaar lang zich niet in staat voelde zijn ambt uit te oefenen.

Het werk van de pioniers leek tevergeefs. De teleurstelling was enorm. Toch waren de trouwe werkers (waaronder: J. Wintzen, P. Schilstra en J. Wibbens) in staat deze desillusie met jeugdig elan te incasseren. Op een bijna ongelofelijke manier zetten zij hun schouders er weer onder en gingen verder. Klingbeil ging naar België en H.F. Schuberth kwam het Nederlandse team versterken.⁴⁴

Ongeveer een jaar na deze teleurstelling was Joseph Wintzen weer in Groningen te vinden. Ook Schubert kwam in 1903 enige tijd naar Groningen en doopte “een ziel” met zijn/haar Heiland in het watergraf.⁴⁵ Daarna begon Wintzen, die inmiddels gehuwd was met de dochter van zr. Potze,⁴⁶ openbare lezingen te houden in de stad Groningen. Hij werd daarbij geassisteerd door een viertal colporteurs.⁴⁷ Het daarop volgende kwartaal, dat terugzag op het 4^e kwartaal 1903, vermeldde drie gedoopte leden in de stad Groningen.⁴⁸ Het betrof een moeizame herstart van de gemeente in Groningen. In september 1904 schreef J. Wintzen in *De Arbeider*.⁴⁹ “Het is werkelijk haast ongelooflijk, hoe weinig eerbied de mensen voor Gods Woord hebben, en toch zich discipelen van Jezus noemen.... De Herders van verschillende Genootschappen deden ook hun best, om ons tegen te staan en voor ons te waarschuwen.” Desondanks wist hij te melden dat er in de regio Groningen en Winschoten-Pekela kleine groepjes adventgelovigen ontstaan waren.

De daarop volgende jaren schommelde het ledental tussen de 3 en 8, totdat in 1910 weer geëvangelseerd werd in Groningen en Assen. Vanaf dat jaar werd op het

⁴³ R. Bruinsma, *Ontstaan en groei van de Adventbeweging*, Veritas, Den Haag; blz. 83

⁴⁴ *Idem*

⁴⁵ *Zions Wächter*; december 1903

⁴⁶ *De Adventbode*, 1 februari 1930; blz. 8

⁴⁷ *Zions Wächter*, december 1903. Het betreft: : H. Kalbfleisch, T. Luchtenberg, J. Toben en F. Scheel

⁴⁸ Mogelijk waren dat br. en zr. Van de Veen uit de Polderstraat en zr. Bellinga, die achter het Sterrenbos woonde. Foto's van deze leden bevonden zich het archief van de Adventgemeente Groningen

⁴⁹ *De Arbeider*, september 1904, blz. 2,3

kwartaalbericht de gemeente Assen/Groningen vermeld. Het hoogtepunt voor de eerste wereldoorlog werd bereikt in 1913 toen deze gecombineerde gemeente 23 lidmaten telde.⁵⁰

⁵⁰ *De Arbeider*, juli 1913, blz. 24

Hoofdstuk 4

TENTEVANGELISATIE, TEGENSTAND EN TOCH ... TRIOMFEN

Na de klap van 1902 wachtte er voor de predikanten en colporteurs een zware taak. De adventboodschap moest een grotere bekendheid krijgen. Maar hoe? In velerlei opzicht waren de colporteurs pioniers in de evangelieverkondiging. Zij waren de baanbrekers van het adventisme. Ook was het van grote betekenis als voorbereiding van evangelisatiecampagnes. De openbare lezingen werden vaak in zo'n goedkoop mogelijke gelegenheid gehouden. Nadeel daarvan was dat slechts een bepaald deel van het publiek bereikt werd. Later huurde men dan ook wel betere zalen of kerken.

Toen echter enige bekendheid ontstond werd de tegenstand groter. Predikanten waarschuwden vanaf de kansels of kerkblaadjes en ook werden bepaalde ouderlingen en diakenen erg actief. Deze tegenstand deed adventpredikanten zoeken naar een alternatief. Die werd gevonden in de vorm van een evangelisatietent, die de naam kreeg "Maranatha"⁵¹. In het begin was men daar wel enthousiast over. Zo'n tent was tenslotte makkelijk verplaatsbaar en gaf geen problemen zoals het huren van een zaal. Later bleek wel dat zo'n tent de bezoekers niet veel comfort bood. Denk maar aan de onzekere weersomstandigheden in Nederland, daar had deze tent vaak veel van te lijden. Toch heeft men jaren met deze evangelisatietenten gewerkt,⁵² met name in de Veenkoloniën.⁵³

De aanschafkosten van zo'n tent, die er in werkelijkheid uitzag als een demontabel houten kerkje, lagen vrij hoog.⁵⁴ Vandaar dat R.G. Klingbeil regelmatig de lezers van het evangelisatieblad "Teekenen des Tijds" en van "De Arbeider" opriep bij te dragen

⁵¹

De Arbeider, december 1904, blz. 3

⁵² N.D. Schuitemoeder, *Bijdrage tot Kennis van de geschiedenis van het Kerkgenootschap der Zevendedags Adventisten in Nederland*, Huis ter Heide, 1953; blz. 16,17

⁵³ Plaatsen waar de tent gestaan heeft zijn o.a. Stadskanaal, 2° Exloërmond, Veendam, Wildervank en Valtzermund.

⁵⁴ Voor een foto van deze tent zie *De Arbeider* van september 1905, blz. 5

door giften om deze tentevangelisatie mogelijk te maken. De binnengekomen gelden werden gepubliceerd.

Naast de tentevangelisatie speelde in deze fase ook de verkoop van adventlectuur een grote rol. In 1905, toen de kleine adventgemeenschap in Groningen tot 5 leden was gegroeid, kwam J. Toben als colporteur in de “metropool van het noorden” wonen. Een tijd lang was hij de meest succesvolle colporteur in Nederland.⁵⁵ In de Veenkoloniën (woonplaats Musselkanaal) werkte in datzelfde jaar de colporteur M. Arendse, die het volgens zijn getuigenis kennelijk lastig had:

Het is hier niet het gemakkelijkste veld; de afstanden zijn groot, en de mensen zijn over het algemeen zeer langzaam in het beslissen. Daarenboven zijn er hier kerkjes in overvloed, dit alles samen genomen, maakt het tot een moeilijk en hard arbeidsveld, zoodat het zeer veel moeite, opoffering en geduld eischt om de zielen te bearbeiten.⁵⁶

Een jaar later (1906) begonnen de predikanten Wintzen en Schilstra (die voor zijn overgang tot het adventisme op de kunstacademie in Amsterdam studeerde) samen met twee colporteurs, de dames C. Traarbach en G. de Gelder in de provincie Groningen te werken. Beide predikanten waren succesvol in hun pogingen. Zij kregen toestemming om de evangelisatietent in Helpman (Groningen-Zuid) te plaatsen en huurden tevens het Militair Tehuis in het centrum van de stad voor een 40-tal lezingen. Er bestond buitengewone aandacht voor de voordrachten van deze voorgangers.⁵⁷

In het voorjaar van datzelfde jaar had ds. Wintzen een zeer teleurstellende ervaring. In de regio Veendam-Wildervank waren zes mensen voorbereid voor de doop. De vrouw van Wintzen had vijf doopkleden gemaakt en Klingbeil zou de doop voltrekken. Groot was de teleurstelling toen op de dag van afspraak geen van de kandidaten kwam opdagen. De reactie van Wintzen was die van een intens gelovige: “meer te arbeiden en te bidden”.⁵⁸ Ondanks dit soort teleurstellingen, conflicten met andere kerken, negatieve en/of onware berichten in kranten en openbare disputen vonden er diverse doopdiensten plaats. In Muntendam werd in 1906, op de laatste

⁵⁵ *De Arbeider*, december 1905, blz. 5

⁵⁶ *De Arbeider*, januari 1906, blz. 4

⁵⁷ *De Arbeider*, november 1906; blz. 4

⁵⁸ *De Arbeider*, april 1906, blz. 3

sabbat van juni, onder moeilijke omstandigheden en tegenstand van familie een drietal personen gedoopt. Waarschijnlijk uit veiligheidsoverwegingen vond de doop na 21.00 uur plaats. Ongeveer 2 maanden later werden in de Veenkoloniën nog zes mensen gedoopt.⁵⁹ Tot de eersten in Muntendam behoorden zr. Piebes en br. Jonker en in Wildervank zr. P. Nienhuis⁶⁰ en de familie Veen.⁶¹ Het evangeliezaad van de broeders Wintzen en Schilstra had wortel geschoten en er waren zelfs vruchten zichtbaar.

Bij het lezen van oude kerkbladen bekruipt wel eens de vraag: "Is er wel wat nieuws onder de zon als het om evangelisatie gaat?" In de laatste jaren van de 20^e eeuw trekt een aantal adventgelovigen van Groningen de aandacht op markten in diverse plaatsen in Noord Nederland door het grote beeld van Nebukadnezar, Nebu, neer te zetten op de markt van diverse woonplaatsen. Schilstra ervoer al in 1907 hoe het was om op de Grote Markt in het centrum van Groningen met twee geloofsgenoten traktaatjes aan te bieden aan passanten. Vooral als weer een trein was aangekomen uit een van de buitengebieden leidde dat vaak tot grote groepen marktbezoekers met wie de hoop op de advent kon worden gedeeld.⁶² Schilstra raadde aan om ook in andere steden op markten deze eenvoudige en laagdrempelige communicatie uit te testen.

In die tijd waren er nog geen predikanten in Nederland die een vaste gemeente hadden. In deze pioniersdagen waren predikanten vaak rondreizende evangelisten. Een goed voorbeeld daar van was ds. Schilstra, die in 1925 moest constateren dat hij in 24 jaar tijd 20 maal verhuisd was.⁶³ Dat gebeurde dus ook regelmatig in Noord-Nederland waar hij het meest gewerkt heeft. Zo verhuisde hij ook in 1907 met tent en al naar Assen om daar op 8 september met lezingen te kunnen beginnen. Hij kreeg daarbij assistentie van P. Meijer. Er was goede belangstelling voor Schilstra's lezingen, maar baldadige jongelui verstoorden de bijeenkomsten zo erg dat politiebewaking moest worden ingeroepen.⁶⁴ Een jaar later was Schilstra al weer in Winschoten voor een serie lezingen die op 24 mei

⁵⁹ *De Arbeider*, augustus 1907;

⁶⁰ *De Werker*, 1 april 1927; blz. 8

⁶¹ *De Adventbode*, 15 mei 1950; blz. 3

⁶² *De Arbeider*, mei 1907, blz. 4,5. Voor de traktaatjes werd de formidabele prijs van 3 of 5 cent gevraagd!

⁶³ *De Werker*, 1 oktober 1925; blz. 55

⁶⁴ *De Arbeider*, augustus 1907

begonnen, maar de bijeenkomsten in de evangelisatietent trokken daar weinig aandacht. Verder werkte hij in Wildervank, Muntendam, Nieuw Weerdinge en Groningen. Overal probeerde hij door het houden van lezingen interesse op te wekken voor de bijbelse profetieën. Hoewel er niet veel aanwas bijkwam wist hij verlies door afval te voorkomen.⁶⁵

Het werd duidelijk dat er van een predikant in die dagen heel wat werd geëist. Buiten het organiseren van evangelisatiewerk, had hij ook de verantwoording en pastorale zorg voor de gemeenteleden die vaak nogal verspreid woonden. Behalve het houden van lezingen bezocht hij ook belangstellenden thuis, maakte hij vaak uittreksels van de lezingen. Daarbuiten moest hij een groot aanpassingsvermogen bezitten, omdat er zo vaak verhuisd werd.

Ds. Schilstra, die zich in 1909 in de stad Groningen vestigde,⁶⁶ bezocht heel wat plaatsen in provincie Groningen. In die tijd stond er in Sappemeer, toen een bloeiende fabrieksplaats, een houten gebouwtje. Hij huurde dit om er lezingen te houden. Op de eerste avond waren er ruim honderd bezoekers. De meeste bewoners waren gereformeerd en verscheidene van hen wilden met Schilstra in een openlijk debat. Daar dit tijdens de lezingen niet zo gewenst was, organiseerde hij een aparte vergadering in de week, waarbij elke aanwezige werd uitgenodigd mee te discussiëren.⁶⁷ In de provincie Groningen zou nog wel zo'n debat komen, maar dan in 1922 in Stadskanaal, waarover later meer.⁶⁸

Eind 1911 vond er weer groei van betekenis plaats in Groningen. Door de lezingen van Schilstra en ondersteuning van Wibbens en Meijer werden er zeven mensen gedoopt en keerde één voormalig lid terug naar de gemeente. Aan het eind van dat jaar was de gemeente Groningen/Assen 19 leden groot.⁶⁹ Inmiddels werkten er ook een viertal colporteurs in de stad.⁷⁰ Ondanks deze gezamenlijke

⁶⁵ *De Arbeider*, juli 1908

⁶⁶ *De Arbeider*, juli 1909, blz. 3

⁶⁷ N.D. Schuitemvoerder, *Bijdrage tot Kennis van de geschiedenis van het Kerkgenootschap der Zevendedags Adventisten in Nederland*, Huis ter Heide, 1953, blz. 20

⁶⁸ Zie hoofdstuk 7 "Openbaar debat in Stadskanaal"

⁶⁹ *De Arbeider*, januari 1912, blz. 8

⁷⁰ Idem; t.w. H. Gaasbeek, W. Walraven, J. v.d. Ploeg en Sj. Twijnstra.

menskrachten en het bereikte resultaat was ds. Meijer wat ambivalent in zijn houding. Hij verzuchtte en... dankte:⁷¹

Het werk gaat hier langzaam vooruit. Het mensdom is hier zeer moeilijk tot andere gedachten te brengen. Niettegenstaande dit, kunnen wij met een hart vol dankbaarheid jegens onzen Heiland, op het afgelopen kwartaal terugzien.

Ook andere adventpredikanten hadden het moeilijk met het niveau van secularisatie in Groningen. In januari 1913 schreef P. Voorthuis over zijn ervaring in de stad en provincie:

Veel werd reeds in deze provincie gewerkt, doch menigmaal werd het zaad op onvruchtbaren bodem geworpen. Spoedig bemerkte ik dat de liefde voor het onderzoek van het woord Gods niet zeer groot was, en evenals in andere steden van ons land, de menschen meer geneigd zijn concert en schouwburgen te bezoeken dan Godsdienstige lezingen bij te wonen.⁷²

Let wel dit werd geschreven in 1913 en niet in 2004! Nieuws onder de zon?

Soms ging het op het platteland wat ‘gemoudelijker’, zoals de geschiedenis van de adventgroep in Bierum aantoont. In het begin van dit hoofdstuk schreven we al dat ook colporteurs een belangrijk aandeel hadden in de evangelisatieactiviteiten. Uit de ontstaansperiode van de gemeente Groningen weten we dat ook J. Toben daar colporteerde. Hij was een geboren Groninger en zijn vrouw kwam uit Delfzijl. Rond 1906 begon hij samen met zijn vrouw te colporteren in de gemeente Bierum. Daar kwam zij terecht bij mevrouw Oosterhuis aan de Molenlaan. Deze vrouw bleek erg geïnteresseerd, ondanks het feit dat ze al 63 jaar was. Dat was in die tijd ‘hoogbejaard’. Zij had twee dikke boeken in huis waarin zij regelmatig las. Het ene boek heette: *Gedachten over Daniël en de Openbaring* van Uriah Smith en het andere boek: *Bijbellezingen voor het huisgezin*. Die had haar zoon in 1903 van een Duitse adventistisch colporteur gekocht in Hamburg. Zij had daar heel wat in gestudeerd en kwam al snel tot de conclusie: “Als deze boeken gelijk hebben, is onze kerk op een dwaalweg.” Enige jaren later besloten de broeders Wintzen en Toben opnieuw mevrouw Oosterhuis op te zoeken. Ze bezochten haar op een zondag en maakten zoveel duidelijk dat ze de sabbat begon te vieren. Niet zonder

⁷¹ *De Arbeider*, april 1912, blz. 10,11

⁷² *De Arbeider*, januari 1913, blz. 3

problemen ging ook haar dochter, die met A. de Boer getrouwd was, de sabbat vieren. Haar schoonzoon zag met zijn grote gezin op tegen de moeilijkheden. In die tijd kwam de familie Toben weer aan. Samen werd er toen veel gebeden en ook haar schoonzoon begon nu de sabbat te vieren en zijn oudste dochter. In 1909 werden zij samen gedoopt.

Toen begonnen de problemen pas goed, want het geslacht De Boer bestond uit turfschippers en vader De Boer had een brandstoffenhandel. De gereformeerde dominee en al de leden waren klant. Na de doop bleef daar nog maar de helft (!) van over en... daar zat de dominee niet bij. Dat was een zware beproeving, die nog verergerd werd door spot en scheldpartijen van de plaatselijke bevolking. Toch bleef deze kleine groep adventgelovigen Gods woord trouw. In 1912 werden nog twee kinderen van weduwe Oosterhuis gedoopt en een jaar later werden br. en zr. Froma uit Hoogwatum in de zee gedoopt (ze hoefden alleen de dijk over te steken). In het kwartaaloverzicht uit *Zions Wächter* van 1914 bleek dat Bierum inmiddels 11 leden telde.⁷³ In 1923 was dat aantal gegroeid tot 19 leden (in dat jaar woonden er in de stad Groningen nog maar 2 leden!)⁷⁴

Ondanks de eenvoudige werkwijze (tentzending, huis-aan-huis bezoek, verspreiden van traktaatjes en andere colportage) en regelmatige tegenslag werden er overwinningen geboekt. Aan het begin van de Eerste Wereldoorlog (1914) waren er in Groningen op verschillende plaatsen kleine groepjes adventgelovigen te vinden. Na Winschoten volgden Groningen/Assen, Muntendam/Wildervank en Bierum. Ondanks menselijke tegenstand leidde God tot bescheiden triomfen.

⁷³ Voor de ontstaansgeschiedenis zijn de volgende bronnen gebruikt: *De Adventbode*, 1 november 1933, blz. 13; *De Adventbode*, december 1969; blz. 16 en een interview met br. A. de Boer, kleinzoon van zr. Oosterhuis, op 27 oktober 1983

⁷⁴ *De Werker*, 15 augustus 1923, blz. 45

Hoofdstuk 5

ORGANISATIEPERIKELEN

Met de groei van de kerk werd organisatie belangrijker. Kreeg Nederland in 1902 onder voorzitterschap van R.G. Klingbeil een zekere zelfstandigheid samen met België, in 1910 werd België zelfstandig en bleef alleen Nederland als geografisch geheel over. Nederland telde toen 4 ingezegende predikanten, 5 bijbelarbeiders (hulppredikanten) en - u leest het goed - 31 colporteurs en colportrices. Het "Uniebestuur" bestond uit: R.G. Klingbeil (voorzitter), J. Wibbens (secretaris) en J. Wintzen, A. Postema en C. Westerdaal. Er waren 188 lidmaten.⁷⁵

Op de conferentie van 1911 (in Den Haag) werd besloten ds. P. Meijer naar Groningen te sturen, waar de gemeenten enige tijd zonder predikant waren geweest.⁷⁶ Voordat hij daar heen zou gaan zou hij eerst ds. Schilstra bijstaan in zijn tentevangelisatie in Amsterdam. Van 1911-1919 zou J. Wibbens voorzitter zijn van het werk in Nederland. In 1912 was ds. P. Voorthuis enige tijd predikant in Groningen.

Er waren in die tijd nog maar weinig georganiseerde gemeenten. In de organisatie was het zo afgesproken dat de plaatsen waar meer dan 15 leden woonden de status van "gemeente" konden krijgen. Dit gold slechts voor Amsterdam, Rotterdam en Den Haag en Groningen/Assen. Een gemeente had een eigen bestuur. De andere geloofsgenoten kwamen in "groepen" samen. Een groep had geen eigen bestuur, maar wel een ouderling en een diaken. Voorbeelden van groepen uit die tijd waren: Muntendam/Wildervank, Winschoten en Bierum.

⁷⁵ *De Arbeider*, juli 1910
⁷⁶ *De Arbeider*, oktober 1911

De organisatie maakte in februari 1914 een verheugende ontwikkeling door toen het eerste kerkgebouw voor adventgelovigen werd aangeschaft. Dit eerste kerkgebouw stond in de provincie Groningen en wel in Wildervank. Het was een evangelisatielokaal, waarvan verschillende kerkgenootschappen gebruik hadden gemaakt. Ds. H. Twijnstra had een groot aandeel in de aanschaf van dit gebouw. Nu ontstond de mogelijkheid om Adventgelovigen uit de omgeving (Muntendam en Veendam) op Sabbat in een eigen Godshuis te laten samenkomen. Een groot wit bord was voor het gebouw aangebracht, waarop te lezen stond: VERGADERLOKAAL VAN DE ZEVENDE-DAGS ADVENTISTEN. Op 13 februari 1914 wijdde ds. J. Wibbens dit kerkje in, waarbij hij in zijn toespraak wees op het voorrecht dat deze groep had boven de gemeente in de grote steden. De dagbladen maakten heel wat ophef dat nu de zevende-dags adventisten een eigen gebouw hadden. Op zondagavond 15 februari, hield Wibbens, die Groninger van geboorte was (hij was op 13 maart 1874 in Middelstum geboren)⁷⁷, zijn eerste openbare lezing in dit gebouw. De zaal was tot de laatste plaats bezet.⁷⁸

Dat was een paar jaar daarvoor anders in Muntendam. Schilstra werkte daar met een houten tent, die hij ook later in Friesland zou gebruiken.⁷⁹ Wintzen en Schilstra hielden toen lezingen in Wildervank en Muntendam. De inwoners van de laatste plaats waren niet erg gesteld op de activiteiten van deze adventpredikanten. De tegenwerking was zo groot dat ze soms onder politiebegeleiding vanaf de paardentram naar de huizen van mensen werden gebracht waar ze bijbelles gaven.⁸⁰

Een jaar na de aanschaf van het kerkje in Wildervank werden de evangelisatietenten verkocht. Ze hadden door weersomstandigheden en soms vandalisme te veel te lijden gehad en reparaties werden zeer kostbaar. Het tijdperk van de mobiele vergaderplaatsen was daarmee voorbij.⁸¹

⁷⁷*Advent*, juli/augustus 1981; blz. 6⁷⁸*De Arbeider*, april 1914⁷⁹

Deze houten tent schijnt al in 1904 gebruikt te zijn in Muntendam, waar hij werd neergezet op het stuk grond naast Café Van der Laan.

⁸⁰H.G. van Rijn, *Beknopt overzicht van feiten rond het eerste begin van de kerk der Zevendedags Adventisten in Nederland*, blz. 5⁸¹

Interview G. Amman, 5 maart 1953 in Huis ter Heide

In 1916 wisten de zevendedags baptisten in Groningen enige adventisten naar hun gemeenschap toe te trekken, waardoor de gemeente kleiner werd, maar daar leed de geest in de gemeente niet onder.⁸² Afval, strijd en tegenstand waren zaken die helaas in de ontwikkeling van de kerk voorkwamen, maar niet altijd een negatief gevolg had voor de achterblijvers. Eén van de ernstigste afsplitsingen vormde de zogenaamde Dörschler-beweging, die zich in de loop van de Eerste Wereldoorlog losmaakte van de Adventgemeenschap. Gelukkig hebben velen in deze stormachtige periode zich kunnen vastklampen aan hun houvast in Jezus Christus.

Het jaar 1918 was erg belangrijk in de organisatie van onze kerk in Nederland. Naar aanleiding van de conferentie die van 30 mei tot 2 juni in Den Haag werd gehouden, werd het besluit genomen de staat om erkenning van het Kerkgenootschap te verzoeken. In de loop van dat jaar werd de kerk een erkend kerkgenootschap, dat zij tot op heden is gebleven.⁸³ In dat jaar waren er in Nederland 361 lidmaten geregistreerd. Het is overigens opmerkelijk dat de kwartaaloverzichten, die in de kerkelijke tijdschriften zoals *De Arbeider* en later *De Werker* werden opgenomen, zo waren samengesteld dat alleen groei en vooruitgang vermeld kon worden. Elk kwartaalformulier gaf wel aan hoeveel leden er waren bijgekomen (door doop of door stemming = geloofsbelijdenis), maar er werd niet vermeld hoeveel leden de achterdeur hadden gevonden of overleden waren! Elke predikant, elke colporteur, elk gemeentelid ging voor gemeentegroei! Daar was het hele kerkelijk leven op gericht.

Ook in 1919 vond er een verandering plaats op het gebied van organisatie. Het Nederlandse gebied werd in twee delen gesplitst; het Oost- en het West-Nederlandse Zendingsveld met respectievelijk Klingbeil en Schilstra als voorzitters. Wintzen werd voorzitter van het gehele Nederlandse werk.⁸⁴ De hoofdzetel van Oost-Nederland werd Groningen waar Schilstra werd bijgestaan door de hulppredikanten H. Twijnstra en W. Betram.

⁸² *De Werker*, april 1916, blz. 24

⁸³ *De Werker*, juli 1918. Al vanaf 1898 was het kerkgenootschap al formeel geregistreerd als een vereniging. Zie verder noot 31.

⁸⁴ R. Bruinsma, *Ontstaan en groei van de Adventbeweging*; Veritas, Den Haag; blz. 84

De eerste conferentie voor Oost-Nederland vond plaats op 23-25 april 1920 in de stad Groningen er waren 22 afgevaardigden op deze conferentie. De nadruk werd vooral gelegd op de ontwikkeling van het jeugdwerk. Ook was er een grote belangstelling voor de zendingsopdracht van de kerk. De afgevaardigden voelden zich gedrongen, daar zij zelf niet naar de zending konden, hun financiële bijdrage te vergroten voor de zendingsgebieden, zodat ze op deze wijze een aandeel konden hebben in de verkondiging van het evangelie. Het besluit werd genomen dat elke lid per week *f* 0,40 zou offeren voor de buitenlandse zending.⁸⁵

De tweede en laatste conferentie voor het Oost-Nederlandse Zendingsveld vond plaats van 29 april tot 1 mei 1921 opnieuw in Groningen. Ook daar ging het jeugdwerk ter harte. Om het jeugdwerk verder uit te bouwen werd ds. F. Bäcker benoemd tot algemeen jeugdleider. Men was zich bewust dat uit de jeugd aanstaande predikanten en zendelingen moesten voortkomen, zodat daar niet teveel aandacht aan gegeven kon worden.⁸⁶

Toch bleek de verdeling Oost en West Nederland voor "Oost" geen gunstige ontwikkeling te zijn. De beoogde concurrentiepositie en de hoop tot stimulering van activiteiten en groei van de kerk bleek tegen te vallen. Daarom werd het Oost-Nederlandse Zendingsveld op 1 januari 1922 opgeheven.

⁸⁵ *De Werker*, juli 1920

⁸⁶ *De Werker*, juli 1921

Hoofdstuk 6

BAANBREKERSERVARINGEN

Al eerder is vermeld hoe belangrijk het werk van geschriftenevangelisten was in de pioniersperiode van het werk van de adventkerk. De ervaring van br. J. Toben in verband met de stichting van de gemeente Bierum is al verhaald. In het eerste kwartaal van 1913 werkten er wel vijf colporteurs in Groningen.⁸⁷

Een aantal jaren later (op 4 juli 1915) werden zes mensen gedoopt in de eigen "Adventkerk" in Wildervank. De belangstelling voor deze dienst was zo groot, dat niet iedereen een plaats kon bemachtigen en mensen zelfs buiten bleven luisteren. Deze 'zes' waren het resultaat van een gezamenlijke actie van colporteurs en lidmaten van de plaatselijke adventgemeente.⁸⁸ Dit kwam ook in andere plaatsen voor. Het vertrouwen in Gods zorg onder de colporteurs was groot. In het kerkblad van toen, *De Werker*, van april 1915 stond het volgende getuigenis van iemand die door zijn sabbatvieren zijn werk was kwijt geraakt:

Veendam. Bemoediging aan alle broeders en zusters.

t Is nu een jaar geleden dat ik mijn Hemelschen Vader heb gevonden, hoewel ik ver van Hem stond en niets van mijnen getrouwen Helper wilde weten. Daar ik dan op Sabbath niet werken kon, was ik bang niet genoeg voor mijn gezin te kunnen verdienen. Doch ten laatste gaf ik mij aan den Heere over en zeide: "Wat wilt Gij, dat ik doen zal?" Nu heb ik maar heel eenvoudig werk, namelijk "Teekenen des Tijds" en schrijfpapier verkopen. De Heere zegent ons rijkelijk! Wij hebben een groot gezin van 6 kinderen en nochtans niet te klagen, waarvoor wij de Heere niet dankbaar genoeg kunnen zijn. Lieve broeders en zusters, als wij geheel en al op den Heere vertrouwen zal Hij ons niet beschaamd laten uitkomen, want Hij is getrouw, Die 't ook doen zal. Geve de Heere, dat wij allen volhouden tot het einde.

⁸⁷

De Arbeider, april 1913, blz. 16. Het betrof de volgende personen: H. Gaasbeek, M.S. de Graaf, J. v.d. Ploeg, G.M. van Voorn en J. Walraven.

⁸⁸ *De Werker*, juli 1915

J. Feebrug en echtgenote

Deze broeder was in 1914 gedoopt en geloofde in zijn werk. Een paar maanden na het verschijnen van dit artikel werkte hij met *Teekenen des Tijds* in het dorpje Woldendorp. Daar ontmoette hij Elisabeth Kerbof en haar moeder. Naar aanleiding van het tijdschrift dat hij hen aanbood, ontstond een lang gesprek over de bijbel. Door dit gesprek werden moeder en dochter overtuigd van de waarde van sabbatviering. Toen zij dat inzagen, besloten ze deze nieuwe ontdekking onmiddellijk in de praktijk om te zetten. Elisabeth werd op 3 juli 1915 gedoopt⁸⁹ en bleef tot haar dood in 1939 de enige adventiste in het dorpje Woldendorp,⁹⁰ hoewel door haar getuigenis een groepje adventisten ontstond in het naburige Wagenborgen.⁹¹

Het enthousiasme van deze colporteur zal ook wel aanstekelijk geweest zijn voor jongeren, want in deze zelfde tijd begon Johanne Veen, hoewel pas 10 jaren oud, te colporteren met *Teekenen des Tijds*. Toen zij 14 jaar was verkocht ze 500 (!!) exemplaren per maand. Zij had inmiddels een fiets van haar ouders gekregen, die haar in staat stelde in de wijde omgeving van de ommelanden met deze tijdschriften te colporteren. In *De Werker* van januari 1916 verscheen een artikeltje van haar hand, waarin zij jonge mensen aanspoorde zich aan de colportage te wijden. Als jonge krachten zich zouden voorbereiden het werk van de ouderen over te nemen zou er nog heel wat werk in Nederland gedaan kunnen worden.⁹² In de jaren 1906-1918 waren er gemiddeld 27 lidmaten in Nederland actief in deze vorm van evangelisatie.⁹³

⁸⁹ *De Werker*, juli 1915

⁹⁰ *De Adventbode*, juni 1939; blz. 8

⁹¹ In 1935 werd zr. Hoving gedoopt en later nog andere familieleden, allen woonachtig in Wagenborgen e.o.

⁹² *De Werker*, januari 1916, blz. 13

⁹³ N.D. Schuitemoeder, *Bijdrage tot Kennis van de geschiedenis van het Kerkgenootschap der Zevendedags Adventisten in Nederland*, Huis ter Heide, 1953, blz. 47. Een nieuwe colporteur die we tegenkomen in de verslaggeving in *De Werker* van juli 1916 is die van G. Amman. Hij ging wonen aan de Rademarkt 32 in Groningen.

Hoofdstuk 7

OPENBAAR DEBAT IN STADSKANAAL

In de colportage werden heel wat ervaringen opgedaan, maar ook in het werk van predikanten. Evangelisatie schijnt nogal gemakkelijk weerstand op te roepen in een gevestigde maatschappij. Soms uitte die weerstand zich in de vraag om een openbaar debat met de predikant die lezingen hield. In 1910 had ds. Schilstra dat al ervaren in Sappemeer en de boot kunnen afhouden, maar dat lukte niet in 1922 toen hij werkzaam was in Stadskanaal. Uit de kwartaalgegevens van het kerkelijk tijdschrift *De Werker* van 1921 blijkt, dat er in dat jaar in Stadskanaal een kleine groep adventisten was van zeven personen.⁹⁴ Dit moet ongetwijfeld het werk geweest zijn van Schilstra die in deze tijd in Buinermond woonde en in 1921 lezingen hield in het kerkje van de Doopsgezinden in Stadskanaal. In deze lezingen, die zeer goed bezocht werden, was hij erg duidelijk in zijn overtuiging ten aanzien van de rooms-katholieke kerk. Daar deze kerkgemeenschap in de omgeving van Stadskanaal sterk in de minderheid verkeerde, viel dit begrijpelijkerwijs bij de katholieke gelovigen slecht. Zij riepen de hulp in van de geestelijke B.Th. de Wolf uit Roermond! Samen met een aantal collega's uit naburige dorpen schreef hij in november 1921 een open brief aan ds. Schilstra, waarin hij hem uitdaagde tot een openbaar debat. Hoewel Schilstra ook nu probeerde de boot af te houden, vond toch uiteindelijk op donderdag **16 maart 1922** een debat plaats in het lokaal "Dopper" in Stadskanaal. Het onderwerp dat hij koos luidde: "Is de Roomsche Katholieke Kerk de ware kerk van Christus?"

Dit debat werd later in brochurevorm uitgegeven door het rooms-katholiek bureau "Houvast" (bekende naam, niet!?). Deze brochure⁹⁵ vermeldt:

⁹⁴

April 1921, blz. 8

⁹⁵

Afgedroogd, Debat van B.Th. de Wolf tegen P. Schilstra; Apologitisch Bureau "Houvast", Alkmaar; 1922

Zowel Protestanten als Katholieken stroomden dien avond dan ook naar genoemde zaal, die met ruim 500 personen (300 protestanten en 200 katholieken) lang vóór het aanvangsuur was gevuld. Reeds dagen tevoren kwam men met auto's uit omliggende plaatsen om toegangsbewijzen, die ook telegrafisch en telefonisch werden aangevraagd. Zelfs werd een rijksdaalder en meer geboden aan degenen, die te Stadskanaal een der -gratis uitgereikte- toegangsbewijzen machtig waren geworden. Aan de zaal moest de orde worden bewaard door de plaatselijke politie, versterkt door marechaussees.

Deze bijeenkomst werd precies half zeven geopend door ds. H. Eelsing die uit Leeuwarden daarvoor was overgekomen. De toespraak van Schilstra stond "bijna uitsluitend uit citaten uit de Bijbel".⁹⁶ Zij die de brochure, waarin dit debat vermeld staat, lezen met haar duidelijke titel AFGEDROOGD, moeten daaruit zeker concluderen dat de adventpredikant een grote afgang heeft ervaren. Adventisten echter, die dit debat hebben meegemaakt zien dit duidelijk anders.⁹⁷ De grote bijbelkennis van Schilstra bezorgde de tegenstander De Wolf grote problemen, vooral toen bleek dat Schilstra zich gesteund wist door de voor adventisten bekend geworden uitspraken van pater Van Dorp. Uit het verslag dat later door Schilstra's collega Eelsing werd geschreven in het officiële kerkblad *De Werker* komt sterk naar voren dat de response van De Wolf in hoofdzaak bestond uit "schelden en tieren" en uit "gillen en tieren".⁹⁸ Volgens het getuigenis van Eelsing gingen alle protestanten en met name de aanwezige adventgelovigen voldaan naar huis, terwijl de roomse gelovigen zich teleurgesteld wisten in het 'antwoord' van de rooms-katholieke propagandist.

Hoewel debatten niet snel mensen zullen winnen voor God of zijn woord, moet dit debat toch vele honderden aan het denken hebben gezet en grote indruk hebben achtergelaten bij de bezoekers van toen.

⁹⁶ *Afgedroogd*, Debat van B.Th. de Wof tegen P. Schilstra; Apologetisch Bureau "Houvast", Alkmaar, 1922
⁹⁷ Een familie die hierbij aanwezig was, was familie Kosmeier sr. uit Nieuw Buinen.
⁹⁸ Mei 1922, blz. 28

Hoofdstuk 8

GEMEENTE GRONINGEN, TWEEDE BEGIN

Bij de ontstaansgeschiedenis van de gemeente Groningen zijn we blijven steken bij het jaartal 1913. Er waren toen in deze gecombineerde gemeente met Assen 23 lidmaten. Zoals vermeld werden een aantal gedurende Wereld Oorlog I aangetrokken tot de zevendedags baptisten. Tussen 1914 en 1921 schommelde het aantal lidmaten tussen 23 en 13 leden.⁹⁹ Hoewel er in de vroege zomer van 1919 nog een indrukwekkende doop plaatsvond in het Paterswoldsemeer van een zestal personen, waar de adventgelovigen uit ‘de stad’ wandelend waren heengetrokken,¹⁰⁰ liep het ledental in de jaren daarna sterk terug. Uit *De Werker* van 15 februari 1923 blijkt dat er eind 1922 in Groningen nog maar vijf leden waren, terwijl dezelfde tabel aangeeft dat er in Bierum 14, in Muntendam/Wildervank 25, in Stadskanaal 10 en in Winschoten 3 leden geregistreerd stonden. Daar historisch materiaal uit die periode spaarzaam is, is niet duidelijk wat nu precies deze grote terugval in de gemeente Groningen veroorzaakt heeft. Kerkverlating en sterfgevallen kunnen meegespeeld hebben. Wel is duidelijk dat er veel leden naar elders verhuisden.¹⁰¹

Toen echter het ledental in de loop van 1923 zelfs zakte tot twee,¹⁰² werd duidelijk dat er iets gebeuren moest in de “metropool van het noorden”. Een stad met bijna 100.000 inwoners¹⁰³ zou toch zeker ruimte moeten bieden aan een redelijke adventgemeente.

Intussen woedde er een kleine oorlog binnen de gereformeerde kerken. In 1920 kwam in Leeuwarden de synode samen, waar nogal wat vernieuwingsgezinden - kort na de roerige jaren van de eerste wereldoorlog - tevergeefs een nieuwe koers

99

Blijkt uit kwartaaloverzichten van die jaren uit *De Werker*.

¹⁰⁰ *De Werker*, juli 1919, blz. 4,5

¹⁰¹ *De Werker*, 1 oktober 1928, blz. 53

¹⁰² *De Werker*, 15 augustus 1923, blz. 45

¹⁰³ Dit inwonertal werd bereikt in 1927. *Kijk op de Stad Groningen*, Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1980, blz. 24

probeerden uit te zetten. Eén van hen, ds. J.G. Geelkerken, een populaire predikant in Amsterdam, hield op zondagavond 23 maart 1924 in de Schinkelkerk in Amsterdam een preek naar aanleiding van de Heidelbergse catechismus (zondag 111). Het handelt daar over Genesis 3 en de mens die slechts geneigd is tot het kwaad. Toen Geelkerken in alle eerlijkheid aangaf dat niet alle zaken even gemakkelijk te verstaan zijn in dat hoofdstuk, o.a. het spreken van een slang, werd zijn bemerking door een enkeling gezien als openlijke twijfel aan de letterlijke tekst van de bijbel. In 1926 belandde de ‘kwestie-Geelkerken’ op de tafel van de synode in Assen, waar hij werd afgezet als predikant. De synode had gesproken, maar of de slang ook gesproken had..., daar was niet ieder het over eens.¹⁰⁴

In het najaar van 1925 kwam dan ook ds. J. Wintzen naar de stad Groningen om daar lezingen te gaan houden. Wintzen was geen onbekende voor Groningen, want hij had al in 1903 met een viertal colporteurs in deze stad gewerkt. Inmiddels was ook Freek Voorthuis, die net van onze school kwam, naar het noorden gekomen. De lezingen werden, net als in vroegere jaren, gehouden in het “Militair Tehuis” aan de Lutkenieuwstraat 13.¹⁰⁵ De eerste lezing werd door ruim 50 mensen en de tweede door bijna 90 mensen bijgewoond.¹⁰⁶ Voorthuis, die later de schoonzoon van Wintzen zou worden, bezocht de belangstellenden en zette later zelf de lezingen voort.¹⁰⁷ Zijn eerste lezing behandelde het onderwerp “Het ontstaan en werk van het pausdom”. Er kwamen heel wat geïnteresseerden op af, vooral van de Katholieke Jeugdbeweging uit Groningen. Voorthuis die voor de lezing nogal nerveus was, hij had ten slotte nog maar net zijn studie op het seminarie afgesloten, vond al snel zijn ritme in de presentatie van het aangekondigde onderwerp. Na enige tijd bleek echter dat een aantal mensen onder zijn gehoor het niet met hem eens waren. Midden in de toespraak stonden de katholieke jongelui uit protest op en verlieten de zaal. Op dat moment had de jonge spreker de tegenwoordigheid van geest om de overige belangstellenden op te roepen op te staan en het Lutherlied (“Een vaste burcht is onze God”) te laten zingen. Volgens zijn eigen woorden sloeg deze “pauze” in als een bom.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Voor een uitgebreide verhandeling van deze episode zie: Agnes Amelink, *De gereformeerden*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2002, blz. 128 – 139 en Geert Mak, *De eeuw van mijn vader*, Uitgeverij Atlas, Amsterdam, 1999, blz. 97 - 121

¹⁰⁵ Nu heet dit congrescentrum simpel “Het Tehuis”

¹⁰⁶ *De Werker*, 15 november 1925; blz. 63

¹⁰⁷ Brief F.J. Voorthuis, 14 oktober 1983

¹⁰⁸ Interview met F.J. Voorthuis, 6 november 1983

Deze evangelisatieactie resulteerde in de doop van vier personen,¹⁰⁹ op 22 augustus 1926, die samen met de resterende gemeenteleden op sabbat samenkwamen.¹¹⁰ Eind 1927 moest ds. Voorthuis naar Den Haag vertrekken, waar hij ds. O. Giebel, toen voorzitter van het Nederlandse werk, assisteerde en vertaalde in een evangelisatieactie.

In 1928 kwam ds. W. Betram naar Groningen toe om het werk daar voort te zetten. Tot 1912 was hij vishandelaar geweest. In dat jaar werd hij adventist en gevraagd om als tentmeester voor de kerk te werken. Nu predikant, belandde hij in het hartje van de stad, want zijn adres was: Oosterstraat 20a.¹¹¹

Tot zijn grote vreugde waren er inmiddels twee gezinnen, nl. de families K. de Raad¹¹² en Kosmeijer, uit de provincie naar Groningen verhuisd. De familie Kosmeijer kende hij al langer daar hij hen al bezocht had toen hij als colporteur in 1915 in Drente werkzaam was. Het boek *De Grote Strijd* had de moeder van het gezin aan het denken gezet. In diezelfde zomer werd zij en twee van haar zusters gedoopt. Later werd ook de familie Kosmeijer zelf gedoopt.¹¹³ Dertien jaar na de doop van grootmoeder Kosmeijer werd in 1928 (22 juli) haar kleindochter (J.C. Kosmeijer) gedoopt.¹¹⁴ De doop vond plaats in het overdekte zwembad "Helpman". Er waren ongeveer 35 belangstellenden aanwezig. Br. F.J.L. Wortman, die bij deze doop aanwezig was schreef:¹¹⁵

Van heinde en ver waren zij komen opdagen, nl. uit Veendam, Wildervank, Winschoten, Nieuw-Buinen, Musselkanaal en Sneek; bijna allen waren per fiets gekomen, voorwaar een hele prestatie! (onderlijning toegevoegd)

Tijdens deze dienst werd ook nog een broeder opgenomen. Het totaal aantal lidmaten kwam daarmee in 1928 op tien.¹¹⁶ Dit was weer een nieuw begin van de gemeente Groningen. De eerste samenkomsten van deze groep werden gehouden in de Sumatralaan 8a, de woning van de familie K. de Raad.

¹⁰⁹ Waaronder zr. T. Hofman (later De Vries)

¹¹⁰ Eén daarvan was zeker zr. Bellinga

¹¹¹ *De Werker*, 15 augustus 1928; blz. 48

¹¹² Klaas de Raad was al in 1914 lid geworden van de adventgemeente. Zie *Advent*, 6, 1984, blz. 6

¹¹³ *De Werker*, 1 oktober 1928, blz. 53

¹¹⁴ De andere doopkandidate was zr. C. Kuipers-van der Wijngaarden.

¹¹⁵ *De Werker*, 1 oktober 1928, blz. 54

¹¹⁶ *De Werker*, 1 oktober 1928, blz. 54

In het najaar werden de eerste lezingen gehouden door ds. Betram. De groep belangstellenden varieerde tussen de 15 en 50 personen. Er bestonden ook al plannen om in Winschoten, waar het in 1887 allemaal begonnen was, met lezingen te beginnen.¹¹⁷

¹¹⁷ *De Werker*, 15 november 1928, blz. 60

Hoofdstuk 9

KLEINSCHALIGE ACTIVITEITEN, MAAR OVERWINNINGEN

De volgende jaren had ds. Betram de moeilijke taak de gemeente Groningen uit te bouwen. In de provincie Groningen werd hij daarbij geassisteerd door een colporteur en een colportrice nl. br. W. Kosmeier en zr. T. Hofman.¹¹⁸ Ook schroomde hij zelf niet huis aan huis werk te doen. Dit blijkt uit zijn ervaringen opgedaan tijdens de "Oogstdankactie" die in de *Adventbode* van 1929¹¹⁹ werden vermeld.

Een jaar later (15 juli) vond een doop van 5 personen plaats, waarvan twee jonge mensen, bij wie Betram inwoonde. Eerst waren zij nogal afstandelijk, maar later bleek dat zij bij zijn afwezigheid nog wel eens keken naar de boeken en geopende bijbel in zijn kamer. Na ruim een jaar bleek dat de dochter des huizes op een dag zijn kamer eerder schoongemaakt had dan anders. Toen hij haar vroeg waarom dit was gebeurd, werd er geantwoord: "Mijnheer, wij zijn besloten om met elkander den sabbat te gaan vieren." Het verdere verloop laten we Betram zelf verhalen¹²⁰:

Daarop kwam een jonge man, de verloofde van een der dochters, tot bekering. Voorheen was hij afdelingschef op een tabaksfabriek en had daar, naar den mensch gesproken, een goede toekomst. Nu wilde hij ook den Sabbat vieren en dit werk niet langer doen. Hij kreeg dan ook zijn ontslag. Veel belang stelde hij in de colportage en ging de eerste weken met br. Kosmeier mede om dit werk te leren kennen. Na overleg met br. John en br. Itterson werd hem gelegenheid gegeven en zie daar, de Heere zegende zijn arbeid rijkelijk. Blijde was hij dat hij met zijn verloofde den Here in het watergraf kon volgen.

118

De Adventbode, 15 augustus 1929, blz.3

119 *De Adventbode*, 15 november 1929, blz. 7. Hij verkoopt een Oogstdankblad aan een dominee van de Gereformeerde kerk.

120 *De Adventbode*, 1 juli 1930, blz. 6

In de loop van 1930 verhuisde ds. Betram van de Oosterstraat naar de Guldenstraat (11a)¹²¹, maar het evangelisatiewerk ging gewoon door.

¹²¹ *De Adventbode*, 1 oktober 1930, blz. 8

In het najaar begon hij met openbare lezingen zowel in Groningen (50-70 belangstellenden) als in Assen (50-75 bezoekers).¹²² Op sabbat 18 oktober van dat jaar vond in Winschoten de eerste districtsvergadering plaats. Er waren op die sabbat 55 “groten en kleinen”. De broeders en zusters van buiten Winschoten werden gastvrij ontvangen en kregen allen warm eten en “dat nog wel door zusters waarvan de mannen niet in de waarheid zijn”¹²³ (die werden kennelijk geacht thuis te zijn). Tijdens deze vergadering nam een diep ontroerde ds. J. Wintzen afscheid voor zijn vertrek als zendeling naar Nederlands-Indië. Hij had in deze plaats zijn eerste huwelijksjaren doorgebracht en had in het begin van 1930 (18 januari) zijn vrouw na een huwelijk van 27 jaren moeten verliezen op 47-jarige leeftijd.¹²⁴ Zijn hoogbejaarde schoonouders woonden toen nog steeds in Winschoten

Op deze bijeenkomst werd ook gememoreerd dat Winschoten lang niet ontvankelijk leek voor de adventboodschap. Het waren maar enkelen en voornamelijk zusters die het ‘eeuwig evangelie’ aannamen en trouw bleven. In 1928 was er een gebedslezing geweest, waarin werd vermeld dat in een bepaalde gemeente ook alleen zusters waren en deze zaak aan God voorlegden. Dit gebed werd toen verhoord. In die tijd maakte ds. Betram de zusters van Winschoten er attent op en zei: “Wat de Heere op andere plaatsen doet kan de Heere ook hier doen”. Ook dit gebed werd verhoord. Er waren twee gezinnen die de drie engelenboodschap aanvaardden en lid werden van de gemeente. Er waren nu twee broeders!¹²⁵

Tijdens deze vergadering waren ook ds. en zr. H. Eelsing aanwezig, die enige tijd met verlof waren om (na zendingswerk in Indië) weer op krachten te komen. Wij zullen Eelsing later aantreffen als predikant van de gemeente Groningen.

Uit een overzicht van de Oogstdankarbeid van het jaar 1930 (deze actie begon in 1924) blijkt dat in Groningen en Winschoten door een aantal lidmaten een goede prestatie was bereikt, zij hadden namelijk allemaal meer dan 50

¹²² *De Adventbode*, 1 december 1930; blz. 1

¹²³ *De Adventbode*, 1 december 1930; blz. 6

¹²⁴ *De Adventbode*, 1 februari 1930; blz. 8

¹²⁵ *De Adventbode*, 1 december 1930; blz. 7

Oogstdanknummers verkocht.¹²⁶ Allen die dit doel hadden bereikt ontvingen een foto van het toenmalige “Uniebestuur” en het boekje *In het rijk der Inka’s*. In onze tijd zal niet iedereen zo’n beloningssysteem op prijs stellen, maar de prestatie was er niet minder om.

¹²⁶ Onder Groningen worden de namen genoemd van de broeders Klaassen en De Raad en zuster T. Brian, onder Winschoten de zusters Wesseling en Beertema.

Hoofdstuk 10

JEUGDWERK

Er zullen zeker vanaf het begin van de adventbeweging in Nederland jonge mensen geweest zijn. De allereerste adventisten, het gezin Van der Schuur uit Nieuwe Pekela, telde drie kinderen. Ook van zr. Potze weten we dat ze drie kinderen (dochters) had. Vanwege de kleinschaligheid van deze pioniersjaren bestond er echter geen georganiseerde jeugdbeweging. Het zou nog tot 1912 duren voordat de eerste 'jongeliedenbond' in Nederland werd georganiseerd. Dit gebeurde in Rotterdam onder leiding van de hulppredikante ("bijbelarbeidster") J. Kunne.

Daar de jongelui zich een aantal 'wereldse genoegens' moesten ontzeggen werden ter compensatie onderlinge gezellige avonden belegd. Deze avonden bestonden dan uit het voordragen van gedichten, het houden van een bijbelstudie, het bespreken van één of ander boek of het houden van een toespraak(je) over een bepaald onderwerp.¹²⁷ Ook zendingsactiviteiten speelden een belangrijke rol. Het doel van de Adventjeugd was dan ook: "De Adventboodschap aan de gehele wereld in dit geslacht." Dit bleek heel duidelijk uit de werkwijze van Johanna Veen uit Wildervank die al eerder genoemd is.

Na Rotterdam ontstonden er ook andere jeugdgroepen in hoofdzaak in de grote steden in het westen van het land. In 1920 kwam daar een groep bij in Leeuwarden met de naam "De Laatste Strijd" met 10 leden. Ook deze groep openbaarde grote zendingsactiviteiten.¹²⁸

¹²⁷

De Arbeider, januari 1913
De Werker, juli 1920

¹²⁸

U heeft al kunnen lezen hoe belangrijk het jeugdwerk ervaren werd op de beide conferenties van Oost-Nederland, die zowel in 1920 en 1921 in Groningen gehouden werden.

Er werd zelfs een jeugdsecretaris benoemd. In 1928 vond het eerste Europese jeugdcongres plaats in Chemnitz (Duitsland).

Wanneer precies officieel jeugdwerk in Groningen begonnen is, is niet duidelijk, maar uit een verslag in *de Adventbode* van oktober 1931 weten we dat van 17-24 augustus in dat jaar een jeugdvakantie plaats vond in Neandertal (het opleidings- en jeugdcentrum in Duitsland). Van de 54 jongelui, die uit Nederland afkomstig waren, bleken er 13 uit de provincie Groningen te komen, n.l. 9 uit Groningen, 3 uit Winschoten en 1 uit Veendam. Ook ds. Betram, predikant in Groningen was hierbij aanwezig. De Groningers zongen tijdens deze dagen “een bijzonder mooi koorlied”.¹²⁹ Vanaf die tijd is er dan regelmatig sprake van jeugdactiviteiten, zoals georganiseerde jeugdkampen en uitstapjes. Ook werd er in 1932 door het hoofdbestuur van de kerk een aanzet gegeven tot het samenstellen van een eigen adventjeugdbundel.¹³⁰

¹²⁹*De Adventbode*, oktober 1931; blz. 3-7¹³⁰*De Adventbode*, oktober 1932, blz. 8

Hoofdstuk 11

EEN CRISIS IN EEN CRISIS

De 30er jaren staan in de Nederlandse geschiedenis bekend als de crisisjaren. Temidden van deze maatschappelijke en economische crisis ontstond in die periode helaas ook een kerkelijke crisis.

Nadat in september 1931 nog een districtvergadering plaats vond in Groningen, waarbij de gemeenten Groningen, Bierum, Winschoten, Stadskanaal, Muntendam/Wildervank en Leeuwarden vertegenwoordigd waren,¹³¹ vond er aan het eind van het jaar een predikantswisseling plaats in de stad Groningen. Na ruim drie jaar in deze stad gewerkt te hebben verhuisde W. Betram naar Leeuwarden en kwam de pas ingezegende predikant W. Holwerda zijn taak overnemen. Hij ging wonen aan het Borneoplein 16a. Deze aanstelling bleek niet voor lang te zijn. In 1932 vond er een uitgebreide correspondentie en gedachtewisseling plaats tussen Holwerda en de leiding van de kerk in Nederland, vooral met J. Wintzen. Holwerda onderhield ook nauwe contacten met A. Ringelberg, predikant in Zwolle en een aantal Adventisten uit Den Haag en Leeuwarden, die al enige tijd kritiek hadden op de leiding van de kerk. De hoofdbezwaren van Holwerda en de zijnen bestonden uit verschillen in theologisch opzicht (vooral het oorlogsvraagstuk) en bezwaren ten opzichte van de organisatie.¹³² Vele malen werd er door Wintzen gepoogd om met Holwerda en Ringelberg tot een overeenstemming te komen. Op diverse plaatsen en op verschillende tijdstippen vonden er langdurige gesprekken plaats. In de loop van 1932 werd het steeds duidelijker dat de toenaderingspogingen van de leidende broeders weinig resultaat zouden opleveren.

¹³¹

De Adventbode, oktober 1931; blz. 7,8

¹³² J. Wintzen, *Strijd en Overwinning*, 1933; blz. 16,17. In dit bijna 100 pagina's tellende boekje is een zeer uitgebreid verslag gegeven over de problemen die tussen de predikanten Holwerda en Ringelberg, een aantal gemeenteleden uit Den Haag en Leeuwarden en de leiding van het Nederlandse werk gespeeld hebben.

Integendeel, het werd langzaam duidelijker, dat de argumenten van deze predikanten steeds minder van theologische of organisatorische aard bleken te zijn, maar er steeds openlijker op een breuk werd aangestuurd, die in januari 1933 ook daadwerkelijk plaatsvond.

Niet alleen was nu Groningen weer zonder predikant, maar volgden ook een aantal gemeenteleden (vooral in Den Haag en Leeuwarden, maar ook in Groningen), deze uitgetreden predikanten en verlieten ongeveer 60 personen de adventkerk.¹³³ Daar in 1932 ook ds. L.R. Conradi, die de kerk ruim 50 jaar in allerlei leidinggevende capaciteiten gediend had, de kerk verliet door verschil in theologische opvattingen, kunt u zich voorstellen dat vele gemeenteleden deze jaren als een crisis ervaren hebben en sommigen zelfs spraken over de 'schudding' van de adventgemeente.

¹³³ J. Wintzen, *Strijd en Overwinning*, 1933; blz. 1. In dit bijna 100 pagina's tellende boekje is een zeer uitgebreid verslag gegeven over de problemen die tussen de predikanten Holwerda en Ringelberg en een aantal gemeenteleden uit Den Haag en Leeuwarden en de leiding van het Nederlandse werk gespeeld hebben.

Hoofdstuk 12

HERSTEL NA DE CRISIS

Kenmerkend voor de maatschappelijke crisis was dat het kerkblad *De Adventbode* vanaf 1933 een nogal goedkoop 'jasje' kreeg. Het werd vanaf die tijd tot en met december 1935 in stencilvorm uitgegeven. Toch bleek dat men gelukkig nog steeds betrokken was bij maatschappelijke problemen. Dat blijkt o.a. uit het feit dat men in 1933 "Zonneheuvel" in Bosch en Duin aankocht als opvangcentrum voor (al dan niet ouderloze) kinderen.

Gelukkig leken velen de geestelijke crisis verwerkt te hebben. Uit Groningen berichtte br. R.J.W. Brian, die nog maar kort daarvoor colporteur geworden was, over goede resultaten in zijn werk 1933.¹³⁴ In de zomer van hetzelfde jaar vond er een districtsvergadering plaats in Groningen die "zeer goed" bezocht werd.¹³⁵

Toch blijken de kerken in de stad Groningen in dat jaar problemen te hebben mensen te blijven boeien. Van de ruim 100.000 inwoners gaven 11.925 mannen en 11.621 vrouwen onder de 29 jaar zich op als onkerkelijk. *De Teekenen des Tijds* van januari 1934 (blz.15) verhaalde dan ook over een alarmerend bericht over godsdienstige "verflauwing" onder de jonge mensen.

Toen echter ds. H. Eelsing, de nieuwe predikant van Groningen (vanaf 1933), in begin 1934 lezingen ging houden, was daarvoor een goede opkomst en waren in de stad en provincie meer dan 30 belangstellende personen die de sabbat vierden.¹³⁶ Er was dus weer goede hoop voor een herstel na de crisis. In de loop van dit jaar werd deze predikant ook benoemd tot secretaris voor het "Afdelingswerk en

¹³⁴

De Adventbode, juli 1933, blz. 15,16 en december 1933, blz 7,8

¹³⁵ *De Adventbode*, september 1933, blz. 9

¹³⁶ *De Adventbode*, maart 1934, blz. 13

Weldadigheidswerk" en ook adviserend lid van het hoofdbestuur en van "de Vereniging voor Weldadigheid, Jeugd- en Gezondheidszorg". Daarnaast werd hij mederedacteur van *De Adventbode*.¹³⁷ Als we bedenken dat deze man nog maar enige jaren terug als voormalig zendeling voor verlof naar Nederland was gekomen om te herstellen van gedane inspanningen, is het op zijn minst bewonderenswaardig dat een predikant met zoveel nevenfuncties ook nog kans zag om in het najaar van 1934 weer openbare lezingen te houden die goed gezocht werden.¹³⁸ Resultaten konden eigenlijk niet uitblijven. In 1935 werden 22 zielen gedoopt of opgenomen in de gemeente.¹³⁹ In maart werd een uitvoering gegeven door het in 1932 opgerichte zangkoor in het plaatselijke geheelonthoudersgebouw. De zangvereniging droeg de stichtelijke naam "Zingt Gode lof".¹⁴⁰ Toen in augustus een districtsdag plaats vond, zong daarbij niet alleen het koor, maar was er ook een "opbouwende uitvoering" van de Jongeliedenbond,¹⁴¹ die kennelijk ook in dit jaar was opgericht.

Het herstel was nu werkelijk doorgebroken. In 1936 werd in Nederland de grens van 1200 leden bereikt. In Groningen werd door doop en terugkeer van oud-leden (die Holwerda waren gevolgd) de grens van 70 leden gepasseerd. Ook in Assen werden er door Eelsing lezingen gehouden die op hevig verzet van de plaatselijke bevolking stuitten. Ook kwam er in 1936 een nieuwe zangbundel uit voor de prijs van f 3,00 (voor leden). In september werd er weer een districtsvergadering gehouden in Groningen en enige weken daarna (sabbat 17 oktober) moest Eelsing afscheid nemen van de gemeente Groningen. Toen br. Brian in *De Adventbode* over deze dienst schreef, melde hij dat niet alleen de gemeente door zijn werk zegen ervaren had, maar ook "de stad Groningen thans weet, dat er een Zevende-dags Adventgemeente in Groningen bestaat".¹⁴² Ds. P. van Oossanen, voordien predikant in Haarlem, volgde zijn collega Eelsing op.

Ook was er voor het eerst sprake van een tweede predikant in de provincie Groningen. Voor de Oost-Groningers werd ds. P. Klop aangesteld, die in de winter van 1936/37 lezingen begon te houden in Winschoten. Als gevolg daarvan

¹³⁷ *De Adventbode*, juni 1934, blz 11, 15

¹³⁸ *De Adventbode*, november 1934, blz. 9

¹³⁹ *De Adventbode*, mei 1934; blz. 14, augustus 1934, blz. 7

¹⁴⁰ *De Adventbode*, mei 1935; blz. 6, 7; In dezelfde maand overleed zr. Potze, die door haar schoonzoons Eelsing en Wintzen begraven werd.

¹⁴¹ *De Adventbode*, september 1936, blz. 7, 8

¹⁴² *De Adbentbode*, december 1936, blz. 6

worden twee mensen gedoopt. In diezelfde periode begon Van Oossanen met lezingen in Assen en Groningen. Vooral in Groningen was er goede belangstelling. Uiteindelijk werden er in beide plaatsen 5 personen gewonnen. Toen op 28 maart 1937 de doop van deze tien personen plaatsvond, gebeurde er iets opmerkelijks. We laten ds. Van Oossanen zelf aan het woord:

"Na de doop vierden wij met de leden van Groningen, Assen en Winschoten een gezamenlijk Heilig Avondmaal. Aanvankelijk liep alles goed. Prediking, opname en voetwassing. Terwijl allen ontroerd waren, werd op de deur geklopt. Of ze een voorgevoel hadden, begaven verschillende broeders zich naar de deur. Er ontspoon zich een woordenwisseling gevold door een hevige worsteling. De broeders hebben de man van onze jong gedoopte zuster overmeesterd en hem het broodmes afgenomen, hetgeen hoofdzakelijk bestemd was voor mij en daarna voor anderen. Het gelukte de broeders de man buiten de deur te werken"¹⁴³

Kort daarna kwamen twee agenten de zaal binnen, die diep onder de indruk raakten van de houding van deze pas gedoopte zuster en haar geloofsgenoten. Als gevolg van gebed keerde ook de agressieve houding van de messentrekker ten goede. Met goede moed maakte de predikant al weer plannen voor gezamenlijk evangelisatiewerk voor de toekomst. Op de districtsvergadering in juli maakte zowel het koor (o.l.v. H.J. Tolhuis) als de jeugdgroep zich verdienstelijk tijdens het programma.¹⁴⁴

In 1938 vond er in de Nederlandse adventkerk een reorganisatie plaats, waarbij een afdeling Noord-Nederland en een afdeling Zuid-Nederland ontstond, de voorlopers van de latere conferenties.¹⁴⁵ Belangrijker voor Groningen echter was dat er in dat jaar verschillende doopfeesten konden worden gehouden. In januari werden er vier personen gedoopt en in april zelfs 18! Daarbij waren 2 dopelingen het resultaat van het werk van ds. Klop.¹⁴⁶ In augustus vond er in Groningen weer een districtsdag plaats. De gemeente telde toen 90 lidmaten.¹⁴⁷ De derde doop in dat jaar vond plaats op 2 oktober als een gevolg van Klops werk in Veendam. Volgens de notulist van de gemeente Groningen "wel een bewijs, dat onze broeder in de

¹⁴³ *De Adventbode*, mei 1937, blz. 5, zie ook blz. 1, 4 en 6, Vier van de dopelingen waren van joodse oorsprong. Zoiets was en is in de geschiedenis van de Adventkerk in Nederland niet al te vaak voorgekomen.

¹⁴⁴ *De Adventbode*, september 1937, blz. 2, 3

¹⁴⁵ *De Adventbode*, mei 1938, blz. 3

¹⁴⁶ *De Adventbode*, maart 1938, blz. 4, juli 1938, blz. 7

¹⁴⁷ Notulen huishoudelijke vergadering 9 oktober 1938

Veenkoloniën niet stil zit".¹⁴⁸ Daar was in die dagen en in dat werktempo inderdaad weinig gelegenheid toe! Ds. P. Voorthuis, de nieuwe predikant in Groningen verrichtte de doop.

Ds. Van Oossanen, die in Groningen zo succesvol was, werd gevraagd om in Twente een gemeente te gaan stichten. Hij begon inderdaad in oktober van dat jaar zowel in Hengelo als in Enschede lezingen te houden. Voorthuis ging wonen aan de *Parkweg* 117a in Groningen en Klop woonde bij de familie Vos aan de *Parklaan* 2 in Veendam.¹⁴⁹ Beide broeders hielden kennelijk van parkwandelingen of van de natuur. In werkelijkheid zal er niet veel tijd voor wandelen geweest zijn, getuige het feit dat er heel wat werk verzet moest worden, vooral als er weer lezingen werden gehouden, zoals duidelijk wordt uit het in 'visserslatijn' opgezette artikeltje uit *De Adventbode* van december 1938, blz. 2, van ds. H. Eelsing.

In navolging van deze eerste vissers, werpen ook wij de netten uit en bewegen de mensen tot Christus. In het Noorden van het land dobbert br. P. Klop met een kleine schuit op de wateren van de levenszee en heeft Gods net uitgeworpen in Oude Pekela. Een dertig tot veertig vissen zwemmen voor dat net en we hopen van ganser harte, dat, wanneer straks dat net wordt toegehaald, menig visje gevangen is voor tijd en eeuwigheid. Br. Klop weet, Gode zij dank, dat hij dat net heeft uitgeworpen op het bevel des Heeren; hij weet ook, dat Jezus in zijn scheepje is als stuurman en loods. We willen onzen jongen broeder niet vergeten in onze gebeden. Nog noordelijker staat br. P. Voorthuis. Groningen is zijn grote vijver. In het Gebouw van de Christelijke Jonge Mannen Vereniging horen de Groningers Gods laatste reddende boodschap voor dezen tijd van onzen ervaren broeder. De opkomst was aardig, een 150 bezoekers. Br. Voorthuis predikt met zijn bekende geestdrift voor een aandachtig gehoor. Groningen is een goed arbeidsveld en we kunnen zo langzamerhand spreken van het warme Noorden en koude Zuiden. Geve de Heere van den wijngaard een rijken oogst van zielen in het Groningerland. Vanzelf willen wij br. Voorthuis ondersteunen met onze gebeden.

Uit verslagen van huishoudelijke vergaderingen uit deze periode bleek dat er ook veel aandacht bestond voor weldadigheidswerk. In het gehele land kwamen dan ook Weldadigheids- en Dorcasgroepen voor. Tijdens een gemeentevergadering

¹⁴⁸ *De Adventbode*, november 1938; blz. 6
¹⁴⁹ idem

op 7 mei 1938 werd besloten dat "elk jeugdlid dat de gehele jeugdvakantie in Norg doorbrengt van de gemeente een vergoeding van f 1,50 ontvangt".¹⁵⁰

Ds. P. Voorthuis kon maar kort predikant van Groningen zijn. Op medisch advies moest hij voor zijn vrouw een meer zuidelijke woonplaats zoeken. Zo kwam hij in Arnhem. Zijn collega P. van Oossanen, die intussen in Twente twee gemeenten had gesticht, werd na dit jaar opnieuw gevraagd naar Groningen te komen. Ook werd ds. Klop in dat jaar verplaatst naar Haarlem.¹⁵¹

Dat waren grote veranderingen op kerkelijk terrein. Nog grotere zouden volgen op politiek en maatschappelijk vlak.

¹⁵⁰ Dat zou de kinderen van de huidige predikant en ouderling, en ook de andere kinderen die in Norg wonen, een leuk zakcentje opleveren!

¹⁵¹ *De Adventbode*, juli 1939; blz. 3, 4

Hoofdstuk 13

MOBILISATIE EN OORLOGSJAREN

De nu volgende periode was geen gemakkelijke. Toen bijvoorbeeld de teruggekeerde ds. P. van Oossanen zijn eerste doop hield in april 1940 bleek dat van de zeven doopkandidaten er drie niet gedoopt konden worden door de mobilisatie. Enige weken later werden er op Hemelvaartsdag weer 4 mensen gedoopt.¹⁵²

Toen ds. Eelsing *per fiets* verschillende gemeenten in Noord-Nederland had bezocht, bleek dat de lidmaten gelukkig niet zo erg onder de oorlogsomstandigheden geleden hadden als werd vermoed. Toch werden er in die tijd wel oproepen gedaan materialen beschikbaar te stellen via de diverse Weldadigheids- en Dorcasgroepen.¹⁵³

In april en juli werden er drie mensen (totaal) gedoopt voor de gemeente Winschoten en begin augustus vond er weer een districtsdag in Groningen plaats.¹⁵⁴ Ook de jeugd kreeg in die zomer aandacht, daar er een jeugdvakantie in Havelte (Drente) was georganiseerd. Uit het hele land kwamen deelnemers, dus ook uit Groningen. Het taalgebruik ("Bist tu d'r ook, mien jong") verraadde dat wel duidelijk.¹⁵⁵

Hoewel oorlogsomstandigheden normaal evangelisatiewerk bemoeilijkte, begon Van Oossanen iedere zondagmiddag evangelisatie bijeenkomsten te houden. Het resultaat was er niet minder om. In het voorjaar van 1941 werden er 11 personen gedoopt.¹⁵⁶ Ook normale vergaderingen en verkiezingen konden in deze periode

¹⁵²

De Adventbode, mei 1940, blz. 4, juni 1940, blz. 5

¹⁵³ *De Adventbode*, juni 1940, blz. 7, 8, juli 1940, blz. 7, 8

¹⁵⁴ *De Adventbode*, september 1940, blz. 1, 2

¹⁵⁵ *De Adventbode*, oktober 1940, blz. 3, 4

¹⁵⁶ *De Adventbode*, mei 1941, blz. 7

moelijk plaats vinden.¹⁵⁷ Wel bleek er gelegenheid om op sabbat 10 mei 1941 een bijzondere dienst te hebben. De *Jonge Advent Heraut* van juni dat jaar vermeldde een jeugddienst in Groningen onder het motto: "Zal ik mijn moeder eren?".¹⁵⁸ Een week voor de districtsvergadering dat jaar (op 22 juni) werden er weer 6 "lieve zielen" gedoopt. De districtsdagen werden door een "jeugdprogramma (o.l.v. br. K. de Raad) en koorzang (o.l.v. zr. Bik) attractief gemaakt.¹⁵⁹ Eigenlijk bleken vanaf die tijd koorzang en activiteiten van de Groningse jeugd onafscheidelijk verbonden met districtsdagen in Noord-Nederland.

In november 1941 verscheen het kerkblad *De Adventbode* voor het laatst in de oorlog. Boven aan deze uitgave stond met rode letters: "In verband met de papierbeperking zal dit tijdschrift voorlopig niet meer verschijnen". Dit voorlopig zou duren tot juli 1945!

Tijdens het verdere verloop van de oorlog, werden nog verschillende mensen gedoopt. Eenmaal gebeurde dat ook (in de winter) in het Paterswoldsemeer, omdat een gebrek aan brandstof, gebruik van een verwarmd zwembad onmogelijk maakte. Wanneer er evangelische bijeenkomsten waren of toch lezingen konden plaatsvinden, die altijd in de wintermaanden vielen, bleven mensen met hun jas aan in de zaal zitten. Het was thuis natuurlijk niet veel warmer. Op den duur kreeg ds. Van Oossanen geen vergunning meer om per trein te reizen. Dat betekende, dat het houden van een preek in bijvoorbeeld Bierum of Leeuwarden, een reis per fiets inhield. Met een stevige wind in het vlakke Groningse en Friese landschap geen plezierritje. Aan het eind van de oorlog moest de Groningse predikant nog tweemaal enige tijd onderduiken.¹⁶⁰

Aan het einde van de oorlog bestonden er in de provincie vijf gemeenten of groepen nl. Bierum, Groningen, Muntendam, Wagenborgen en Winschoten. Verder moet nog vermeld worden dat in 1942 S. Bouwer als colporteur evangelist in

¹⁵⁷ In de periode 1940-45 vonden er slechts 5 huishoudelijke vergaderingen plaats. Verkiezingen werden tijdelijk door het bestuur geregeld.

¹⁵⁸ *Jonge Advent Heraut*, juni 1941, blz. 2; door K. de Raad

¹⁵⁹ *De Adventbode*

¹⁶⁰ Interview, 22 november 1983. Zie ook een sfeerartikel over de hongerwinter van zijn zoon in *Advent* 8 van 1998. Zie ook het appendix.

Winschoten en omgeving werkte.¹⁶¹ Ondanks de problemen die de oorlog met zich meebracht ging Gods werk verder!

¹⁶¹ *Advent*, februari 1980, blz. 13

Hoofdstuk 14

DE EERSTE NAOORLOGS JAREN

Na de oorlog werd ds. A. Schmutzler de nieuwe predikant in Groningen. Zijn vrouw werd al spoedig benoemd tot leidster van de Dorcasgroep. Hij begon zelf enthousiast met lezingen in de stad Groningen die helaas geen resultaten opleverden. Begin 1946 gebeurde dit met meer succes in Winschoten. Ook woonde de hulppredikant C.A. Leyder Havenstroom in Groningen (Van Brakelplein 10), die in de kleine zaal "voor een aandachtig gehoor" sprak.¹⁶² Tevens werkte S. Bouwer als evangelist in deze stad. Zij waren dus met drie man sterk, dit droeg duidelijk bij in de groei van de gemeente. Ook in Winschoten groeide de gemeente.¹⁶³ In hetzelfde jaar vertrokken de broers H. en P. de Raad uit Groningen naar de adventistische theologische school in Engeland. Eind 1946 werden de lezingen die Schmutzler in Groningen hield, goed bezocht "Daar wordt Gods boodschap met kracht en klem uitgedragen".¹⁶⁴

Tijdens de herfstzitting van 1946 van de Generale Conferentie werd Nederland officieel ingedeeld bij de Noord-Europese Divisie. De naoorlogse situatie maakte deze verandering noodzakelijk. Vanaf die tijd zou het werk in Nederland meer verbonden zijn met Engelstalige landen, vooral Engeland en Amerika.

In het najaar werd er ook weer in Groningen een districtsvergadering gehouden, waarbij een groot aantal predikanten aanwezig was. Ook werd de plaatselijke Dorcasgroep in dat jaar gerevitaliseerd. De notulist van een huishoudelijke vergadering schreef: "De Dorcas was helaas gestorven, maar moet opgewekt worden."¹⁶⁵

¹⁶²

De Adventbode, februari/maart 1946; blz. 4, 5

¹⁶³ *De Adventbode*, augustus 1946, blz. 3

¹⁶⁴ *De Adventbode*; december 1946, blz. 5

¹⁶⁵ Notulen huishoudelijke vergadering, 18 mei 1946; door R. Tieks

Op een andere vergadering werd de jeugdleider, De Vries, een plan voorgesteld, boeken te verzamelen voor een jeugdbibliotheek. Ds. H. Eelsing, die bij deze vergadering aanwezig was, werd gevraagd of er voor de gemeente Groningen een eigen kerkgebouw verkregen kon worden.¹⁶⁶ Hij zou het met de conferentie opnemen. Vanaf die tijd speelde deze vraag regelmatig mee in de agenda van huishoudelijke- en kerkeradsvergaderingen.

In de loop van 1947 werd voor het eerst een voorstel gedaan de sabbatschool in klassen te gaan doen. Het voorstel haalde het niet. Er bleef één klas.¹⁶⁷ Over jeugdwerk bestonden er duidelijk omliggende gedachten. De vergaderingen zouden op zondag plaatsvinden. De ouders van de 25 junioren "werd aangeraden er op toe te zien dat de kinderen twee maal per dag hun tanden borstelen, de morgenwijding zouden doen, en elk kind een taak, een bezigheid opgelegd zou worden... In de Sabbatschooldienst zou voortaan de jeugd op de voorste rijen plaatsnemen".¹⁶⁸ Wat een wijsheid...

Een eigen kerkgebouw voor de gemeente Groningen werd opnieuw besproken op de conferentie van Noord-Nederland die in juni 1948 in Amsterdam werd gehouden.¹⁶⁹ Het aantal lidmaten in Nederland overschreed toen de grens van 1100 lidmaten. Op 15 november 1948 verscheen in *De Adventbode*, blz. 4, het volgende bericht:

Naar Groningen gaande vinden we daar Br. Schmutzler, bijgestaan door Br. Wijnstekers. Onze Groninger leden doen hun best. Vele jaren heb ik zelf onder en met hen gewerkt en ik denk nog altijd met blijdschap aan die tijd terug. Br. Schmutzler sprak over het onderwerp: "Achter het ijzeren gordijn". Opkomst 130 vreemden en 70 leden van de gemeente. Hij had een groter opkomst verwacht. Toch is hier geen reden om te wanhopen. Groningen is geen Amsterdam. Zeker zullen onze beide Brs. predikers daar de zegen Gods ervaren. Een jaar of twaalf geleden zei een nu oud prediker: "Stuur voorlopig geen arbeider naar Groningen, want die plaats is zeer hard". De gemeente telde toen 20 en nu 140 leden. U ziet, Gods gedachten zijn anders dan de onze. Gods Geest is in Groningen werkzaam en niemand kan dit werk keren.

¹⁶⁶ Notulen huishoudelijke vergadering, 3 november 1946; door J. Valk

¹⁶⁷ Notulen huishoudelijke vergadering, juli 1947; door J. Valk

¹⁶⁸ Notulen huishoudelijke vergadering, 9 mei 1948; door De Vries

¹⁶⁹ *De Adventbode*, 15 juni 1948, blz. 3

Het gevolg van deze activiteit was dat in november weer zes mensen gedoopt konden worden.¹⁷⁰

Door de groei van de gemeente was het begrijpelijk dat de wens om een eigen gebouw steeds groter werd. De zaalhuur werd hoger (30 cent per kwartaal per persoon!).¹⁷¹ Daarom werd een kerkbouwfonds in het leven geroepen. De eerste collecte bracht f 193,00 op tijdens de districtsdag in december 1948.¹⁷² In de zomer van 1949 werd een plan gemaakt om nog sneller het kerkbouwfonds te doen groeien. Er zouden 10.000 zendingsbladen besteld worden. Ieder lid zou per maand 10 bladen verkopen. Een gedeelte van de opbrengst was bestemd voor de bouw van een Godshuis in de stad Groningen.¹⁷³ Toch zou het nog enige jaren duren voordat het kerkgebouw een realiteit werd.

In de herfst van 1949 volgde ds. C.P. de Ruiter zijn collega Schmutzler op. In Oost-Groningen in Winschoten was inmiddels ds. W. Eijkelenboom predikant geworden en daar vond in december een doop plaats.¹⁷⁴ Eind 1950 hield De Ruiter lezingen, die helaas niet zo goed bezocht werden. Br. Snuif, die uit Limburg naar Veendam was gekomen, hield geen lezingen, maar bezocht adressen door huis aan huiswerk. Ds. Eijkelenboom was toen al weer verhuisd naar Hoogeveen/Meppel.¹⁷⁵ Op de districtsvergadering van november werden er tussen vele toespraken en preken in, ook 4 mensen gedoopt.¹⁷⁶ Het zangkoor stond o.l.v. zr. A.N. de Ruiter en de jeugd voerde zaterdagavond een spel op dat ten dele in het Gronings dialect plaats vond.¹⁷⁷ Ook was de jeugd actief dat jaar met de verkoop van de Oogst-dankbladen (nu vervangen door de ADRA collecte). Er werden 160 bladen verkocht met een verkoopwaarde van f 80,00.¹⁷⁸

Eind 1951 werd De Ruiter opgevolgd door zijn collega J. Brinkman.

¹⁷⁰ *De Adventbode*, 1 december 1948, blz. 2

¹⁷¹ Notulen huishoudelijke vergadering, 17 oktober 1948

¹⁷² *De Adventbode*, 1 januari 1949; blz. 3, In dezelfde maand stromen er vanuit Groningen honderden inschrijvingen binnen bij de "Stem der Profetie" als gevolg van een uitgebreide reclameactie (zie *Advent*, december 1980)

¹⁷³ Notulen huishoudelijke vergadering, 4 juli 1949

¹⁷⁴ *De Adventbode*, 1 februari 1950, blz. 4

¹⁷⁵ *De Adventbode*, 15 december 1950, blz. 4

¹⁷⁶ Een echtpaar uit Winschoten en twee personen voor Groningen.

¹⁷⁷ *De Adventbode*, 15 maart 1951, blz. 2

¹⁷⁸ *De Adventbode*, 15 november 1951, blz. 4

Hoofdstuk 15

DE JAREN VIJFTIG... EEN GROTE WENS VERVULD

Ds. Brinkman gaf heel wat aandacht aan openbare lezingen. Zowel in Leeuwarden, Assen als in de stad Groningen hield hij lezingen. Vooral in Groningen werden die goed bezocht. Br. Snuif begon ook met lezingen en vervolgde zijn huis aan huis werk. In februari 1952 volgden de eerste resultaten in Groningen. Vier doopkandidaten.¹⁷⁹

In de zomer van 1953 maakte de (gerevitaliseerde) Dorcasgroep o.l.v. zr. Talma een uitstapje naar Havelte. Na de zomer kwam ds. S. Bouwer naar Groningen die het werk van zijn voorganger Brinkman overnam. Hij begon met lezingen in zowel Winschoten als Groningen. Ook ds. C. Scheepers die later door ds. H.J. de Raad zou worden opgevolgd, werkte in Winschoten. In oktober konden vier nieuwe leden worden toegevoegd aan de gemeente Groningen.¹⁸⁰ Tevens werd evangelisatiewerk verricht door een aantal (gelegenheids)colporteurs die zowel in de stad als de provincie werkzaam waren. Ook het Weldadigheidswerk, dat door de Dorcas vereniging georganiseerd werd, kreeg een nieuwe impuls en werd ook op deze wijze het evangelie zichtbaar gemaakt.¹⁸¹

Het verlangen naar een eigen bedehuis was nog niet vervuld. Groot was daarom de vreugde toen op het vierjaarlijkse Uniecongres, dat in juni 1955 plaatsvond, bekend werd gemaakt dat grond was aangekocht voor een te bouwen kerk in Groningen. De hoop was dat het eind 1955 of begin 1956 klaar zou zijn.¹⁸² Dit bleek enigszins te optimistisch, maar men was nu een grote stap verder. Er kwamen regelmatig gaven binnen voor de financiering van de kerk. Ook werd op de huishoudelijke vergadering in juni 1956 besloten namens de gemeente een

179

De Adventbode, 1 december 1951, blz. 1, 1 maart 1952, blz. 3

180 *De Adventbode*, 15 november 1953, blz. 3,4

181 *De Adventbode*, 1 december 1953, blz. 1, 15 maart 1954, blz. 8

182 *De Adventbode*, 15 juli 1955, blz. 10

kanselkleed aan te bieden, waarvoor ieder lid tenminste *f* 1,00 zou betalen. De huur per week werd op *f* 0,30 en later op *f* 0,35 per persoon per week gesteld.¹⁸³ Dat was een nieuwe kerk wel waard.

Op 13 oktober 1955 werd de "eerste" steen gelegd, waarvan de pers melding maakte en op 8 januari 1956 werd het hoogste punt bereikt. Bij deze gelegenheid werd "tussen zaagsel en krullen, gereedschappen en planken" een korte dienst gehouden. De architect, de aannemer en het personeel kregen bij deze gelegenheid, buiten een financiële blijk van waardering, ook enkele boeken aangeboden (*Vanwaar? Waartoe? Waarheen?* van ds. F.J. Voorthuis) als blijvende herinnering.¹⁸⁴ Uiteindelijk werd op maandag 24 september 1956 de Adventkerk aan de Hofstraat 28, officieel geopend en gewijd. Ook hier besteedde de pers aandacht aan (zie krantenknipsel). Dit moet ongetwijfeld een hoogtepunt geweest zijn in de geschiedenis van de adventgemeente in Groningen en in de loopbaan van de plaatselijke predikant. Ten slotte waren er toen slechts enkele adventgemeenten in Nederland die de beschikking hadden over een eigen kerkgebouw. De kerk in Groningen was de eerste nieuw gebouwde kerk.

Op 7 juli 1956 (dus al voor de officiële opening), vond de eerste doop plaats in deze kerk.¹⁸⁵ Eind 1957 werden ook openbare lezingen gehouden in de eigen kerk. Dit gebeurde door de predikanten S. Bouwer en H.J. de Raad. De lezingen werden goed bezocht.¹⁸⁶ In deze tijd rees ook de vraag of in de kerk de Oude- en Nieuwe Bijbelvertaling gelezen moest worden. Men hield het voorlopig op de Oude, totdat er voldoende Nieuwe Vertalingen waren aangeschaft.¹⁸⁷ Misschien niet zo'n principiële standpunt, maar zeker een pragmatische aanpak!

Sabbat 10 mei 1958 was een bijzondere dag voor de gemeente Groningen. In de morgen werden in een speciale dienst ongeveer 30 kinderen opgedragen aan God en in de middag doopte ds. Bouwer in de adventkerk vier nieuwe lidmaten.¹⁸⁸ Na de zomer dat jaar begonnen de collega's Bouwer en H.J. de

¹⁸³ Notulen huishoudelijke vergadering, 10 juni 1956 en 2 september 1956

¹⁸⁴ *De Adventbode*, 1 februari 1956, blz. 4

¹⁸⁵ *De Adventbode*, 1 augustus 1956, blz. 3,4

¹⁸⁶ *De Adventbode*, 1 december 1957, blz. 15

¹⁸⁷ Notulen huishoudelijke vergadering, 5 oktober 1957

¹⁸⁸ *De Adventbode*, 1 juni 1958, blz. 11

Raad met lezingen in Delfzijl met medewerking van het koor. In dat jaar werden er door beide predikanten tien personen gedoopt die in de regio Groningen woonachtig waren.¹⁸⁹ Het jaar 1959 gaf weer een predikantenwisseling te zien. Eind van dat jaar verliet ds. Bouwer " 't Kroonjuwail" en kwam ds. W. Twijnstra, de zoon van de vroegere predikant H. Twijnstra, het werk voortzetten. Ds. Woudenberg nam het werk waar in Winschoten.

¹⁸⁹ *de Adventbode*, 1 december 1958, blz. 14, en 1 maart 1959, blz. 8

Hoofdstuk 16

JEUGDIG ELAN

De periode van de 60-er en 70-er jaren was in velerlei opzicht een tijd van hoogconjunctuur. Maatschappelijk, maar vooral materieel werd de westerse mens meer onafhankelijk, maar daardoor ook meer individualistisch. Een liefhebbende God naast je leek niet meer nodig. Een komend koninkrijk had weinig aantrekkingskracht, omdat het (welvaarts)paradijs er al was. Belangstelling voor de christelijke godsdienst nam af en werd het ook voor adventpredikanten evangeliseren moeilijker.

Tevens was dit de periode waar de "geboortegolf" na de Wereldoorlog II merkbaar werd door de opkomst van de jeugdgroepen. Op 15 april 1961 vond er voor het eerst een jeugd rally plaats in de stad Groningen. Er werden o.a. dia's vertoond van het internationaal jeugdcongres dat in 1960 in Utrecht was gehouden.¹⁹⁰ In de zomer van 1960 werden er acht jonge mensen gedoopt van de gemeente Veendam en Winschoten.

De gemeente Veendam begon vanaf 1 november 1961 elders te 'kerken', nl. in het Gemeentelokaal..... boven het politiebureau.¹⁹¹ Op deze plaats zouden de predikanten Schilstra en Wintzen in de jaren 10 van de vorige eeuw jaloers zijn geweest. Zij werden immers in Muntendam met stenen gekogeld en met politiebegeleiding naar de paardentram gebracht.

Toen in 1963 in Groningen de 150.000ste inwoner werd begroet,¹⁹² begroette br. Twijnstra als gevolg van een aantal dopen het 150ste lidmaat. Eén promille van de totale bevolking.

¹⁹⁰

De Adventbode, juni 1961, blz. 15

¹⁹¹ *De Adventbode*, 1 november 1961, blz. 7

¹⁹² *Kijk op de Stad Groningen*, Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1980, blz. 24

Een jaar later volgde ds. J.J. Schouten zijn voorganger op. In november 1965 werden vijf jonge mensen gedoopt. Ruim een half jaar later waren er 6 dopelingen. Toch kregen ook de ouderen aandacht, getuige de diverse uitstapjes.¹⁹³

In 1967 werden er op de ledenlijst van de gemeente Groningen 182 lidmaten vermeld. Bij Bierum 18, Veendam 21 en Winschoten 35. De jeugdgroep telde in totaal zelfs 57 leden, qua grootte de derde van het land.¹⁹⁴ Uit doopberichten daarna blijkt dat veel van deze jongeren zich gelukkig ook thuis wisten in de kerk en daarin wilden worden opgenomen. Dit gebeurde zowel in de stad Groningen als in Oost-Groningen, waar ds. H.D. Versteegh inmiddels als predikant was aangesteld. Een aantal doopdiensten zouden nog volgen.

In de periode van ds. Schouten beleefden de Oogstdankactie goede dagen. Soms gingen zelfs 40 mensen op één avond met elkaar uit. De resultaten waren dan ook navenant.

In 1971 kwam ds. P. de Raad naar de stad waar hij als kind al had gewoond en later werd ds. J. Voerman predikant in Oost-Groningen.

In 1972 behoorde ook de gemeente Assen onder de pastorale zorg van ds. De Raad. Deze gemeente werd 11 maart 1972 zelfstandig.¹⁹⁵ Eind 1972 kreeg P. de Raad de medewerking en hulp van zijn broer H.J. de Raad die een grote evangelisatieactie begon. Ondanks de kritiek in de pers op deze vorm van evangelisatie werden er toch eind december 1972 en begin januari 1973 in totaal 20 mensen gedoopt. Het was niet eenvoudig om tweemaal tien mensen te dopen, daar er slechts vijf kleedcellen waren. "Het probleem werd echter opgelost door ook de consistoriekamer als kleedkamer te gebruiken".¹⁹⁶

Uit districtsdagen, doopgelegenheden, gemeenteavonden e.d. bleek telkens weer dat de jeugd aanwezig was en een aandeel had in de gebeurtenissen. Een hoogtepunt was de jeugdrally die op 17 januari 1976 in de jeugdboerderij "De

¹⁹³ Foto's hiervan zijn in het archief
¹⁹⁴ *De Adventbode*, juni/juli 1967; blz. 14, 33
¹⁹⁵ *De Adventbode*, mei 1972; blz. 15
¹⁹⁶ *De Adventbode*, maart 1973; blz. 9

Paddepoel" plaatsvond voor de noordelijke provincies. "Meer dan 200 jongelui waren aanwezig, onder hen veel gasten uit andere delen van het land". Deze jeugdrally werd een groot succes.¹⁹⁷

In 1976 deed H.J. v.d. Kamp in Groningen een deel van zijn praktijkervaring op.

In 1977 vonden er nog drie doopdiensten plaats en vertrok P. de Raad naar Rotterdam-Zuid. In 1977, het jaar waarin Groningen inmiddels berucht geworden verkeerscirculatieplan invoerde, kwam ds. C.J. van Ree uit Leiden naar Groningen en ds. R.H. Dingjan begon zijn werk in Oost-Groningen.

Ds. Van Ree had samen met zijn vrouw een grote liefde voor kinderen. Zowel in de sabbatschool als eredienst was dit merkbaar. De kindersabbatschool kreeg daardoor een nieuwe impuls. In mei 1979 vond er een doop van tien personen plaats en werd zr. A. Vonk 100 jaar. Zij zou 103 jaar worden en was enige tijd de oudste inwonster van de stad Groningen. In 1980 en 1981 werden er doopdiensten gehouden op Schiermonnikoog en in het Borgmeer. Ondanks deze vreugdevolle gebeurtenissen leidde de werkwijze van deze predikant helaas nog wel eens tot spanningen in de gemeente. Wellicht speelde enige reserve van leden daarbij ook een rol. Toch ging er een schok door de gemeente toen in mei 1982 Van Ree geschorst werd als predikant. Een triest dieptepunt.

Het was de taak van de toenmalige districtspredikant, ds. A.J. v.d. Kamp (Leeuwarden), in deze moeilijke situatie consulent te zijn tot de nieuwe predikant zou komen.

Inmiddels was R.H. Dingjan naar Amerika vertrokken en kreeg Oost-Groningen, voor een korte periode ds. A.M. v.d. Lingen als predikant. Hij vertrok al spoedig naar Ethiopië om daar als leraar op een zendingsschool te werken. Oost-Groningen kreeg ds. G. Altink toegewezen. In die regio was inmiddels de nieuwe gemeente Emmen ontstaan.

¹⁹⁷*Advent*, maart 1976, blz. 16

De nieuwe predikant van Groningen kwam in oktober 1982 in de persoon van ds. G. Henk Koning uit Enschede. Hij en zijn gezin gingen wonen in de nieuwste stadswijk van Groningen, Beijum. Zijn vuurdoop in de gemeente was niet zijn intrededienst of het eerste heilig avondmaal, maar een doopdienst die op 19 maart 1983 plaatsvond. Tijdens de geplande doophandeling bleek het water zo heet dat de gemeente eerst ruim een half uur lang geduldig liederen zong totdat het water enigszins dragelijk was. Later die middag bleek hij en de dopelinge nog steeds intens rode voeten te hebben. Hij wist vanaf dat moment wat het woord "vuurdoop" betekent!

In dit jaar en wel per januari werd in de gemeente Groningen de nieuwe zangbundel *Liedboek voor de Adventkerk* in gebruik genomen. Hoewel een enkeling in de gemeente Groningen daarmee moeite had, beviel deze bundel de meeste leden goed.

Kort voor de 80-jarige jubileumviering had het kerkgebouw aan de Hofstraat zowel buiten als binnen een grote opknapbeurt gekregen. Met dank kon de gemeente daarom op sabbatavond 25 november 1983 haar 80-jarig jubileumviering beginnen. Achteraf bleek het in werkelijkheid om haar 81^e verjaardag te gaan!

Hoofdstuk 17

SCHRIJVEN IS BLIJVEN...

Kort na zijn komst, in het najaar van 1982, stelde ds. Koning voor een wekelijks bulletin voor de gemeente in het leven te roepen, zodat alle voor de gemeente relevante informatie ook door zieken en thuisblijvers gelezen kon worden. Na een prijsvraag uitgeschreven te hebben,¹⁹⁸ koos de kerkenraad voor de naam 'Wegwijs'. Dit bulletin beleefde in 2002 de 20^e jaargang! Mede daardoor bestaat er aanzienlijk meer informatie over de laatste 20 jaar dan over de eerste 20 jaar van de adventgemeente Groningen!

Het 80-jarig jubileum in 1983 werd een groot feest. Zowel in de Adventkerk aan de Hofstraat als in de, voor die gelegenheid gehuurde, Goede Herderkerk¹⁹⁹ werd er vanaf vrijdagavond tot zaterdagavond (25-26 november) nostalgisch teruggeblikt, gedankt voor een gezegend verleden, maar ook in vertrouwen vooruitgekeken naar de nog onbekende toekomst. Oudgedienden, predikanten en gemeenteleden, verhaalden van hun ervaringen en een foto-expositie van het verleden maakte een aantal indrukken visueel. Aan het eind van deze dag kregen alle aanwezigen een boekwerkje met enkele markante hoogtepunten uit de afgelopen 80 jaar. Ook de pers besteedde ruim aandacht aan dit jubileum (zie appendix).

De predikant van dat moment had echter niet alleen de opdracht stil te staan bij het verleden. Een paar weken later werd besloten de ontstane naamsbekendheid verder uit te bouwen met het organiseren van een 'open huis'. Deze laagdrempelige kennismaking vond plaats op 17 maart 1984. Van de 20.000 verspreide folders kwamen enkelen ook bij journalisten terecht, die op hun beurt kranten op de hoogte stelden. De ongeveer 35 bezoekers van die dag konden hun gezondheid testen (o.a. bloeddruk, gewicht, longinhoud), voordelen van niet-rookgedrag horen en zien (met

¹⁹⁸¹⁹⁹

Deze werd door de toenmalige sabbatschoolleider, Ruurd Kramer, gewonnen.
Nabij het NS-station Groningen-Noord gelegen.

de rokende pop ‘Smoking Sam’), maar ook kennismaken met onze profetische inzichten d.m.v. een ‘profetische wand’ die speciaal voor die gelegenheid was gemaakt. De natuurlijke manier van opvang leidde tot een positieve indruk bij de bezoekers, maar gaf ook de organisatoren een voldaan gevoel. De wens “het nog eens te doen” is dan ook daarna een aantal keren waar gemaakt.²⁰⁰

Een nieuwe ontwikkeling aan het eind van het jubileumjaar was de komst van de ‘Middengroep’, die ‘praatmorgens’ organiseerde. Aanvankelijk kwam de Middengroep bij leden thuis, maar groeide later onder de enthousiaste leiding van Miny Eijkelenboom uit tot een groep die naar één van de kerkzalen moest uitwijken. Het bleef gelukkig niet allen bij *praten*. Er werden regelmatig zendingactiviteiten voorbereid en georganiseerd en ook schrijfmorgens (of –middagen) voor o.a. Amnesty International gehouden. Ook werd deze groep later instrumentaal voor de zogenaamde ‘Open kerk’, waarover later meer.²⁰¹

Om nog meer gemeenteleden te ondersteunen en te motiveren in hun opdracht tot evangelisatie lanceerde Koning in het najaar van 1984 een ‘gemeentegroei-cursus’ van 9 weken.²⁰² Bijna 50 mensen hadden zich daarvoor opgegeven, waarvan enkelen uit Assen, Bierum en Veendam. Gezien de cursus op sabbatmiddag werd gehouden, was het een goede gelegenheid voor zr. Koning om het vanuit Amerika meegenomen concept van ‘potluck’ te introduceren. Dit was zo nieuw dat bij de eerste aankondiging in *Wegwijs* hierover werd geschreven als ‘potlunch’.²⁰³

Dat eten niet alleen een samenbindende factor kan zijn binnen de gemeente maar ook een middel kan zijn tot het leggen van contacten buiten de kerk, bleek uit de door zr. Koning en zr. Kerssen opgezette cursus vegetarisch koken.²⁰⁴ Een aantal jaren is dit in Groningen, maar ook in andere plaatsen in Noord Nederland een plezierig contactmiddel geweest voor educatie in de gemeente en aan buitenkerkelijken. Nu we het over eten hebben, dient ook vermeld te worden dat er sinds 31 december 1984 weer oudejaarsdiensten werden georganiseerd, die mede

²⁰⁰ *Wegwijs*, 25 februari, 3, 10 en 24 maart 1984

²⁰¹ *Wegwijs*, 19 november en 17 december 1983 en 25 februari en 24 maart 1984

²⁰² *Wegwijs*, 8, 15, 22 en 29 september en 13 oktober 1984

²⁰³ *Wegwijs*, 13 oktober 1984

²⁰⁴ *Wegwijs*, 22 december 1984

door de zelfgebakken oliebolletjes door voornoemde zusters, goed bezocht werden.²⁰⁵ Op oudejaarsavond 1985 werden er wel 600 oliebolletjes gebakken, maar die bleken o.a. bestemd te zijn om daarmee een goed doel (de lokale scoutinggroep) te steunen.²⁰⁶

Vermeldenswaard is dat het gestarte gemeentegroei-programma tot gevolg had dat de gemeente in een aantal werkgroepen werd ingedeeld op basis van de geestelijke gaven en talenten die leden bij elkaar of zichzelf 'ontdekt' hadden. Daarin speelden zowel klassieke invalshoeken een rol, zoals relaties opbouwen met ESDA-contacten en het geven van bijbellessen, als nieuwe vormen, zoals gezondheidseducatie (stop-met-roken-, stressbeheersing- en kookprogramma's), sociale activiteiten (o.a. de 'Open kerk') en een 'nieuw' communicatiemiddel: de plaatselijke kabelkrant. Het mag opmerkelijk heten dat een nogal activistische kerk als de adventkerk vanaf 1985 ook wekelijks haar Godshuis openstelde als *stiltecentrum* en ontmoetingspunt voor winkelende 'stadjers'. Soms werd die (radio)stilte echter doorbroken. Zo was er een keer een reporter van Radio Stad de hele middag aanwezig en tegelijkertijd uiterst behulpzaam bij het schrijven van adressen voor geloofsgevangenen. Later dat jaar stapte er een Groninger historicus binnen die al zingend de akoestiek van de kerk testte en daar zeer tevreden over was.²⁰⁷

Inmiddels werden de kerkleden die minder mobiel waren niet vergeten. Voor hen werd in het voorjaar van 1985 het middel kerktelefoon geboden, waardoor zij ook thuis via de radio (niet de telefoon!) rechtstreeks met hun medegelovigen en de kerkdienst verbonden waren.²⁰⁸

In het najaar van 1985 begon de predikant met een serie studieavonden over het bijbelboek Daniël. Opmerkelijk daarbij was dat de bezoekers niet alleen 'stadjers' waren, maar uit de wijde omgeving kwamen. Niet alleen uit Assen en Norg, maar ook uit Garmerwolde en Uithuizen.²⁰⁹ In de winter van 1986 werd deze serie voortgezet met het zogenaamde 'Profetisch Panorama', ruim 20 studies over het boek

²⁰⁵ *Wegwijs*, 22 en 29 december 1984
²⁰⁶ *Wegwijs*, 4 januari 1986
²⁰⁷ *Wegwijs*, 9 februari, 30 maart en 27 april 1985
²⁰⁸ *Wegwijs*, 16 maart en 19 oktober 1985
²⁰⁹ *Wegwijs*, 19 oktober 1985

Openbaring. Plezierig daarbij was dat lokale kranten en de kabelkrant hiervan ook melding maakten voor het Gronings publiek.²¹⁰

Er werden telkens weer redenen gevonden stadsgenoten uit te nodigen de kerk te bezoeken. De laagdrempelige formule van een ‘open huis’ was goed bevallen. Vandaar dat ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het kerkgebouw aan de Hofstraat op 27 september 1986 weer een ‘open huis’ werd georganiseerd.²¹¹ Eén van de bezoekers op die dag bleek de elektricien te zijn die 30 jaar daarvoor de bedrading van de kerk had verzorgd.²¹² Twee maanden daarna zat de kerk meer dan vol (260 aanwezigen) toen een zestal jonge mensen werden gedoopt, waarvan één (veel supporters bij zich had) uit Zeeland.²¹³

In 1987 – het jaar waarin de kerk in Nederland haar 100-jarig bestaan vierde – besprak de kerkenraad voor het eerst de mogelijkheid om samen met de Nederlandse Unie het kerkgebouw te vergroten met nieuwbouw aan de straatzijde. Dit thema zou in nog diverse vormen jarenlang een rol spelen in kerkenraadbesprekingen.²¹⁴ In september van hetzelfde jaar vond het uniecongres plaats waar de predikant van Groningen gevraagd werd de daaropvolgende vijf jaar het departement voor Dagelijkse Bijbelstudie op zich te nemen. Twee maanden later werd duidelijk dat ds. Rob K. de Raad, toen wonend in Zutphen, de nieuwe predikant voor Groningen zou worden.²¹⁵

²¹⁰ *Wegwijs*, 4 januari 1986

²¹¹ *Wegwijs*, 20 en 27 september 1986, zie ook *Advent*, 12, 1986, blz.13

²¹² *Wegwijs* 4 oktober 1986. In diezelfde maand werd besloten de kerk aan de Hofstraat in eigen beheer te nemen.

²¹³ *Wegwijs*, 1 en 29 november 1986; zie ook *Advent*, 12, 1986, blz.15

²¹⁴ *Wegwijs*, 11 juli 1987

²¹⁵ *Wegwijs*, 26 november 1987

Hoofdstuk 18

GRONINGEN BENADERD VANUIT DRENTE

Op 30 januari 1988 hield ds. R.K. de Raad zijn intrededienst in de adventkerk van Groningen. De gemeenten Bierum, Veendam en Winschoten waren daarbij uitgenodigd, daar zij ook onder zijn hoede zouden vallen. Na de dienst werd het feestelijk samenzijn voortgezet met de inmiddels vertrouwde potluck. Kort hierna vonden hij en zijn gezin een geschikte woning in het Drentse Veenhuizen en later dat jaar in Norg, eveneens in Drente. Het is opvallend dat alle herders van de gemeente Groningen vanaf die tijd hun woonplek in de provincie Drente vinden.

De naam 'De Raad' was niet onbekend in Groningen, daar ds. P. de Raad (oom van R.K. de Raad) predikant was in Groningen in het begin van de 70-er jaren en H.J. de Raad (vader van de nieuwe predikant) in diezelfde periode daar lezingen hield. Hun (groot)vader, echter, die in 1914 gedoopt was, speelde al een belangrijke rol in de adventgemeente in Groningen toen ds. Betram in 1928 daar predikant werd!²¹⁶

Ruim een jaar na de komst van de nieuwe predikant (op 18 februari 1989) vond een prachtige doopdienst plaats in de Baptistenkerk "De Cirkel" (Korreweg) van negen jongeren. De doopdienst van ds. Koning enige jaren daarvoor nam nogal wat tijd in beslag vanwege het warme water.²¹⁷ Deze jongerendoop brak echter een nieuw record in tijd en het aantal gasten. Deze feestelijke bijeenkomst werd door zoveel zangers en muziekgroepen opgeluisterd dat de dienst uiteindelijk 3½ uur duurde! Daar waren ongeveer 450 bezoekers getuige van. Maar een feest werd het!

Inmiddels was er een nieuwe activiteit geboren: de *revivalmiddagen*. Ook in de gemeente Groningen werd in die tijd duidelijk dat de verscheidenheid van culturen een uitdaging was die aandacht verdiende. Eén van de doelstellingen van deze revivalmiddagen was dan ook "om blank en bruin, oud en jong, dik en dun te leren

²¹⁶

Zie het hoofdstuk 8, blz. 32

²¹⁷

Zie hoofdstuk 16, blz. 62

beter met elkaar om te gaan.”²¹⁸ Tijdens de kerstdienst van dat jaar werd deze culturele verscheidenheid gevierd met een intercultureel Christusfeest en een interculturele maaltijd.²¹⁹ In de sabbatschool werd ondertussen ruimte gecreëerd om te experimenteren met verschillende leerstijlen.²²⁰ Dat zou zich onder leiding van dezelfde predikant in 2003 herhalen. Later dat jaar werd ook de kerkenraad anders gestructureerd om beleidsmatig meer armslag te hebben.²²¹

Mogelijk de meest enerverende activiteit in 1989 was een evangelisatieactie die in de voorbereidende fase de kerk even in een ‘pakhuis’ veranderde. Dozen vol met uitnodigingen werden door gemeenteleden met handgeschreven postcodes voorzien: 25.000 enveloppen! Gelukkig bestond er goede belangstelling voor het programma, waarin bijbelse archeologie en opgravingen centraal stonden.²²² Een jaar later zou een soortgelijke evangelisatieactie plaatsvinden in Veendam, waar het geloof van ds. R.K. de Raad op de eerste avond wel erg op de proef werd gesteld, doordat de gasten op het nippertje binnen kwamen. Vijf minuten voor tijd waren er slechts vijf bezoekers in de zaal. Maar bij de opening was de zaal goed gevuld met mensen die meer van het Woord wilden weten.²²³ Inmiddels had er weer een mooi doopfeest plaatsgevonden in de kerk in Groningen, waar op 6 oktober zeven jongeren werden gedoopt.²²⁴

Ondanks al deze activiteiten en groei van de gemeente waren er begin 1990 ook zorgen. Voor het eerst sinds lange tijd bleken de financiën niet gezond; d.w.z. de inkomsten bleven duidelijk achter bij de uitgaven. Een commissie werd in het leven geroepen om deze problematiek adequaat te beantwoorden.²²⁵ Twee jaar later kon de penningmeester gelukkig melden dat zowel de plaatselijke kassen als de gelden die voor de Unie bestemd waren toegenomen.²²⁶

Ondertussen bleef de werkgroep van Leven & Gezondheid actief om anderen gezond te houden. In diverse plaatsen in Noord Nederland werden Stop-met-roken-

²¹⁸ *Wegwijs*, 18 februari 1989
²¹⁹ *Wegwijs*, 16 december 1989
²²⁰ *Wegwijs*, 20 mei 1989
²²¹ *Wegwijs*, 16 september 1989
²²² W. Eijkelenboom in *Advent*, nummer 2, 1990, blz.16
²²³ R.K. de Raad, in *Advent*, nummer 10, 1990, blz.15
²²⁴ *Advent*, nummer 10, 1990, p.16
²²⁵ *Wegwijs*, 20 januari en 31 maart 1990
²²⁶ *Wegwijs*, 22 februari 1992

programma's gehouden. In het eerste half jaar vonden wel 19 trainingen plaats.²²⁷ Het jaar daarna werd een deel van de kerk aan de Hofstraat ingericht als 'permanente' stop-met-roken-winkel. Het zal echter een raadsel blijven hoe in het voorjaar van 1991 de reclameborden die buiten stonden plotseling konden verdwijnen en enige dagen daarna weer terugkeerden... Was het een adventist in nood of een 'eerlijke dief'?²²⁸

Opmerkelijk voor 1990 was niet alleen dat er veel jongeren werden gedoopt,²²⁹ maar er ook verscheidene jeugdleden uit Groningen de wijde wereld introkken om zich in te zetten voor hun medemens (in nood). Ze waaierden uit naar Afrika, Inter-Amerika en Azië.²³⁰ Ook dichterbij huis was de jeugd actief. In september een jaar later vond er een optreden plaats van de landelijke mimegroep van 'de Vonk' aan de voet van de Martinikerk. Daarbij werd het thema van de 'grote strijd' uitgebeeld. Tijdens het optreden werden ESDA-folders uitgedeeld en was er gelegenheid vragen van toeschouwers te beantwoorden.

In het begin van 1991 viel een triest besluit toen bleek dat het niet meer mogelijk was het zangkoor voort te zetten. Ondanks een indringende oproep van de dirigent in de maanden daarvoor, bleek om allerlei redenen het aantal koorleden te beperkt om verantwoord door te gaan. Het Gronings Adventkoor had inmiddels vele jaren kerkelijke hoogtepunten met zang ondersteund en tientallen optredens op haar naam staan. Maar in 1991 zat er geen muziek meer in...²³¹

De kerstviering van 1992, waarin de kindersabbatschool een belangrijke rol vervulde, had heel praktische consequenties. Een speelgoedactie voor 3 – 6 jaar oude kinderen in een kindertehuis in Sanok (Polen) was zeer succesvol en leverde met elkaar vijf dozen met speelgoed op.²³²

Hoogtepunten in 1993 waren een doopdienst op 1 mei, waarbij o.a. drie personen uit de evangelisatieactie van Veendam werden gedoopt,²³³ en een 'open

227

Wegwijs, 14 april en 15 september 1990

228

Zie verzoek in *Wegwijs* van 4 mei 1991

229

In januari werden vier, in mei drie en in september zeven jongeren gedoopt.

230

Wegwijs, 15 september 1990

231

Wegwijs, 10 november 1990 en 5 januari 1991

232

Wegwijs, 12 december 1992 en 2 januari 1993

233

Advent, 6 1993

huis-dag' op zondag 14 november.²³⁴

Ook in 1994 vond er een indrukwekkende doop plaats van negen (bijna allen jonge mensen) van personen. Eén van hen, een Chinese, had al China besloten christen te worden. Via de *Stem der Hoop* van Hong Kong was zij met de Adventkerk in Nederland in aanraking gekomen.²³⁵ Het is duidelijk: voor de Geest zijn er geen grenzen!

Dat ervoer ook ds. De Raad een jaar later, toen hij uitgenodigd werd om een evangelisatieactie te houden in Litouwen, één van de Baltische staten. Samen met br. Dik Niewold vertrok hij begin april 1995 naar Klaipeda, een stad waarvan het merendeel rooms-katholiek is. In de daaropvolgende maand hoopten zij om daar de pasgestichte gemeente te versterken en uit te breiden.²³⁶ Ook daar bleek de Geest te werken. De eerste sabbat bezochten 800 mensen de lezingen en zelfs na ruim drie weken waren er nog altijd 350 serieuze bezoekers van de programma's.²³⁷

Ook voor de Nederlandse Unie was 1995 een bewogen jaar. In het voorjaar verhuisde het hoofdkantoor van Bosch en Duin naar Huis ter Heide.²³⁸ Dat was geen geringe operatie, vooral omdat in de zomer van datzelfde jaar het wereldcongres van de Generale Conferentie in Utrecht plaatsvond.²³⁹ Omdat de toenmalige voorzitter van de Nederlandse Unie ziek was geworden en zijn taak moest neerleggen, had dit gevolgen voor de bezetting van gemeenten en m.n. voor de laatste twee predikanten van Groningen. In september van 1995 werd ds. G.H. Koning benoemd tot voorzitter en ds. R.K. de Raad tot algemeen secretaris van de unie.²⁴⁰ Dat betekende dat de kerk moest uitzien naar een nieuwe predikant voor Groningen.

Op 20 januari 1996 werd in *Wegwijs* vermeld dat de Nederlandse Unie een nieuwe predikant gevonden had voor de gemeente Groningen: ds. Jan Rokus Belder.

²³⁴ *Wegwijs*, 20 november 1993
²³⁵ *Advent*, 8, 1994
²³⁶ *Wegwijs*, 1 april 1995
²³⁷ *Wegwijs*, 29 april 1995
²³⁸ *Wegwijs*, 8 april 1995
²³⁹ Zie *Advent*, 7 en 8, 1995
²⁴⁰ Zie *Advent*, 9, 1995, blz.16-18

Ds. Belder woonde op dat moment nog met zijn gezin in Hoogeveen en was tevens verantwoordelijk voor de gemeenten Assen en Hoogeveen.²⁴¹ Hij zou later verhuizen naar Bovensmilde. In februari deed hij zijn intrede in de gemeente Groningen.

Net als zijn voorganger ervoer ook ds. Belder dat kerkenraadsvergaderingen veel tijd vroegen voor allerlei zakelijke besprekingen. Daarbij bestaat het gevaar dat er geen tijd meer overblijft voor wezenlijke zaken. Het bestuur had daarom “besloten voortaan ruim tijd te nemen voor voorbede en bespreking van geestelijke noden...” om zodoende nog beter “in staat te zijn de gemeente op te bouwen in liefde en zorgzaamheid van Jezus, onze Heer.”²⁴²

Elke fase kent weer nieuwe ontwikkelingen. In 1997 werd vanuit Groningen een nieuw project geïnitieerd door Jan Westein: Nebu. Nebu was/is een meer dan mensengroot van kunststof gemaakte gedaante (4,2 m hoog) van het beeld dat Nebukadnessar in zijn droom zag, zoals beschreven in Daniël 2. Het werd gemaakt en geschilderd door leden van de gemeente Groningen. Op Goede Vrijdag 29 maart 1997 werd Nebu voor het eerst voorgesteld aan het Gronings publiek in de Herestraat.²⁴³ Al voor deze ontmoeting met Stadgers was Nebu aanleiding geweest voor gesprekken met buitenstaanders. Vooral in de voorbereidende fase, bijvoorbeeld toen Nebu buiten de kerk geverfd moest worden, kwamen er vragen van belangstellenden. Maar ook in de Herestraat zagen duizenden het beeld, werden er honderden folders uitgedeeld, ook aan bezoekende oosterburen, en vonden er enkele tientallen zinnige gesprekken plaats.²⁴⁴ Na die tijd zou Nebu niet alleen in Noord Nederland, maar in nog in veel andere hoeken van het land te bewonderen en te bevragen zijn.²⁴⁵ Later werd dit project ook nog uitgebreid met kijkdozen voor kinderen om ook aan deze doelgroep de adventhoop door te geven.²⁴⁶ Al met al een creatief plaatselijk initiatief met brede uitstraling.

Een ander hoogtepunt in 1997 was de doop van een viertal jongeren op 3 oktober. Opmerkelijk hierbij was dat één van de dopelingen door ds. Belder werd

²⁴¹ *Advent*, 2, 1996, blz.17

²⁴² *Wegwijs*, 22 en 29 maart 1997

²⁴³ *Idem*

²⁴⁴ *Wegwijs*, 5 april 1997

²⁴⁵ Een paar voorbeelden: Apeldoorn, Amsterdam-Zuidoost, Assen, Hoogeveen, Rotterdam, e.a.

²⁴⁶ Zie *Advent*, 7, 1999

gedoopt en drie anderen door Tom de Bruin (sr.), de ouderling die hen bijbellen had gegeven.²⁴⁷

Kenmerkend voor 1998 was de hernieuwde aanzet tot verbouw van de kerkzaal.²⁴⁸ Opvallend was daarbij de grote betrokkenheid van de leden van de kerk. De belangrijkste verandering was een aanpassing van de hoofdzaal, waarbij het achterste bovengedeelte niet alleen drager bleef van het kerkorgel, maar ook ruimte werd gecreëerd voor zalen en een balkon. Ook de entree werd ruimer en daardoor meer bezoekersvriendelijk. Het is na een groot aantal jaren altijd verleidelijk prijzen te vergelijken. Het zal de lezer duidelijk zijn dat de inflatie sinds de koop van de grond in 1950 groot is. Daar waar in 1950 voor de gehele oppervlakte van bijna 18 are f. 33.000 moest worden betaald,²⁴⁹ was alleen al het aandeel van de adventgemeente Groningen aan deze herbouw f. 25.000.²⁵⁰ Belangrijker echter dan deze cijfers is dat het gebouw na deze nieuwbouw aantrekkelijker en functioneler is geworden.

In de jaren 1999 - 2001 is de informatiestroom via *Wegwijs* wat bescheiden van omvang, gezien de predikant voor een lange periode arbeidsongeschikt was. Dat betekende gelukkig niet dat alles stil stond, maar wel dat veel reguliere activiteiten op een lager pitje stonden. Wel leerde de gemeente in 2000 het Griekse alfabet een beetje kennen (in ieder geval de eerste twee letters...). Was er eerst sprake van de Alpha Groep, een informeel samenzijn rond een geestelijk onderwerp,²⁵¹ werd er later in hetzelfde jaar melding gemaakt van de Beta-huisgroep, waarin min of meer hetzelfde plaatsvond, maar met het doel een stapje verder te komen in het geloof.²⁵² Wat *Wegwijs* wel deed groeien in omvang was dat er vanaf 2000 steeds meer internationaal nieuws werd opgenomen, zoals dat te vinden was op de website van de Generale Conferentie van de wereldkerk (www.adventist.org). Daarmee kregen/krijgen niet Engelssprekenden in Groningen een primeur in de kennismaking van dit kerknieuws.

²⁴⁷ *Advent*, 1, 1998, blz.17

²⁴⁸ *Wegwijs*, 9 mei 1998

²⁴⁹ Zie Koopcontract van 1 september 1950

²⁵⁰ *Wegwijs*, 9 mei 1998

²⁵¹ *Wegwijs*, 8 april 2000

²⁵² *Wegwijs*, 23 december 2000

In het voorjaar van 2001 werd de gemeente Groningen geïnformeerd over het feit dat na de zomervakantie ds. D.J. (Hans) Ponte haar nieuwe predikant zou worden. Hij woonde toen met zijn vrouw en dochter in Doorn en was op dat moment werkzaam bij International Children's Care in Zeist.²⁵³ Ds. Ponte zou de verantwoordelijkheid krijgen voor de gemeenten Groningen, Assen en Leeuwarden. Op sabbat ??????? vond zijn intrededienst plaats.

Op sabbat 24 november werd een speciale dienst belegd als oogstdankfeest. Het meegebrachte fruit ging echter niet naar leden van de kerk maar naar het opvangcentrum voor dak- en thuislozen: "De Open Hof".²⁵⁴

Nadat in maart 2002 de eerste zogenaamde 'vriendendienst' plaatsvond in de kerk, stond de maand april in het teken van kerkgroei. Het werd dan ook omschreven als de 'gemeentegroeimaand'. Elke sabbat van deze maand werd een bepaald aspect van gemeentegroei besproken in de eredienst, sabbatschool of in workshops, zodat een basis zou worden gelegd voor een groeiende gemeente.²⁵⁵

In de lente- en zomermaanden van 2002 reisde Nebu heel wat af in de provincie en daarbuiten. Tussen mei en augustus was deze grote 'man' op wel elf locaties te bewonderen, waarbij telkens bleek dat er weer aanleiding was voor een gesprek of het stellen van vragen.²⁵⁶

In diezelfde zomer werd een oud idee weer opnieuw gelanceerd om een aanzienlijk deel van de tuin rond de kerk om te vormen tot een parkeerplaats.²⁵⁷ Konden er kort na de bouw van de kerk in de jaren vijftig van de vorige eeuw nog gasten worden gelokt met de suggestie dat er achter de kerk een fietsenstalling bevond, anno 2002 waren de verkeersproblemen in een grote stad als Groningen van een andere orde. Ruim een jaar later was deze parkeerplaats met een ruime financiële inbreng van de Nederlandse Unie (C.O.G.) werkelijkheid geworden. De zogenaamde 'maximale variant' heeft dan 13 parkeerplaatsen opgeleverd.²⁵⁸ Gasten

253

Wegwijs, 12 mei 2001

254

Wegwijs, 3 en 17 november 2001

255

Wegwijs, 9 en 30 maart 2002

256

Wegwijs, 20 april en 29 juni 2002

257

Wegwijs, 26 juni 2002

258

Zie *Advent*, 10, 2003, blz. 14, waar Sijko de Boer een kort verslag geeft en foto's de metamorfose illustreren.

en bezoekers (waaronder de schrijver dezes) worden vanaf die tijd gastvrij een plek geboden op deze nieuwe en eigentijdse voorziening.

In oktober, december en januari vonden er nog een drie feestelijke doopdiensten plaats in de Hofstraat van Groningen, waarin m.n. jonge mensen betrokken waren.²⁵⁹ Tussen de eerste twee doopdiensten in (oktober-november) vond in het rustiek gelegen Woudschoten, even buiten Zeist, het vijfjaarlijks uniecongres plaats. Tijdens dat congres werd ds. Reinder Bruinsma, op dat moment directeur van ADRA-Nederland, gekozen als voorzitter van de adventkerk van de Nederlandse Unie.²⁶⁰ Gezien deze functies (directeur en voorzitter) fysiek niet te combineren zijn, werd een sollicitatieprocedure opgezet om een nieuwe directeur voor ADRA te vinden. Eind 2002 werd deze gevonden in de persoon van Hans Ponte, predikant van Groningen.²⁶¹

Dat betekende voor de Nederlandse Unie dat zij in deze nieuwe vacature van de gemeente Groningen moest voorzien. De oplossing hiertoe werd gelukkig snel gevonden. De vroegere predikant van Groningen, ds. Rob de Raad, had direct na het uniecongres nog geen duidelijkheid over zijn taakstelling, maar woonde wel op werkafstand van deze gemeente.²⁶² Zijn bereidheid om opnieuw de zorg voor 'Groningen' op zich te nemen, blijkt uit de *Wegwijs* van 8 februari 2003, waarin hij zijn eerste wekelijkse column "Pasto(Raad)t" schreef.²⁶³ Dit initiatief van een pastorale column in *Wegwijs* was gestart in de tijd van zijn voorganger, Hans Ponte.²⁶⁴ In de weken daarna zette ds. De Raad in deze columns zijn droom en visie voor de toekomst van de gemeente Groningen uiteen. Vanaf het begin werd duidelijk dat hij met de gemeente wilde "bouwen aan een vitale bijbelse gemeente die erop gericht is buitenkerkelijken te winnen voor Christus." Dit vertaalde zich in dat jaar in een nieuwe slogan voor de gemeente: *"De ZDA gemeente Groningen wil buitenkerkelijke mensen bereiken en hen begeleiden om volledige toegewijde volgelingen van Jezus te worden."* Om dat doel te bereiken werd er o.a. aandacht gevraagd voor eigentijdse en inspirerende erediensten en het werken in kleine groepen. In hetzelfde kader

²⁵⁹ *Advent*, 1, 2003, blz. 13 en *Advent*, 7, 2003, blz. 16. Opmerkelijk was dat in alle drie de doopdiensten een dochter of zoon van een 'Groningse' predikant werd gedoopt.

²⁶⁰ *Advent*, 9, 2002, blz. 4-6, 16-19

²⁶¹ *Advent*, 1, 2003, blz. 7

²⁶² *Advent*, 2, 2003, blz. 17

²⁶³ Ds. Rob de Raad wordt daarmee de derde predikant van Groningen die er voor de tweede keer is. Zijn voorgangers waren ds. Piet Voorthuis en Piet van Oossanen.

²⁶⁴ Zijn column droeg de naam 'Pastor(pr)aat'

werd er later in dat jaar een cursus opgezet om elkaars en eigen geestelijke gaven te ontdekken.²⁶⁵

Het hebben van een goede geestelijke gezondheid is cruciaal voor het leven en de toekomst van een gelovige en de gemeente. Sommige adventgelovigen uit Groningen hadden in ieder geval een heel sterke fysieke gezondheid. Overleed zr. Vonk in 1982 op 103-jarige leeftijd als oudste inwonster van Groningen,²⁶⁶ in mei 2003 overleed Albert de Boer - al jaren wonend in het woonzorgcentrum "Vredenoord" in Huis ter Heide, maar nog steeds (bijna principieel) lidmaat van de gemeente Groningen - op 102-jarige leeftijd. Hij was al ruim 84 jaar (!) daarvoor als 18-jarige jongen in Den Haag gedoopt.²⁶⁷

Ook de advengemeente Groningen wordt in 2004 **102 jaar** oud. Dat is echter *jong* voor een kerk, als u zich bedenkt dat de christelijke kerk al bijna 2000 jaar bestaat. De schrijver wenst de jongvolwassen gemeente Groningen in de nu komende periode een gezonde, vitale en vooral een zegenrijke toekomst toe!

²⁶⁵

Wegwijs, 5 april 2003

²⁶⁶

Zie blz. 61 van dit boekwerkje.

²⁶⁷

Zie *Wegwijs*, 24 mei 2003 en de ontstaansgeschiedenis van Bierum in dit boek (blz . 21 en 22). Zie ook *Advent*, 7, 2003, blz. 23.

PREDIKANTEN DIE IN DE GEMEENTE GRONINGEN DIENST HEBBEN GEDAAN

Naam	Periode	Adres
Rob K. de Raad	2003 – heden	Enerstraat, Norg
D.Johannes Ponte	2002 – 2003	Paterswolde
Jan Rokus Belder,	1997 – 2002	Rozenstraat Bovensmilde
Rob K. de Raad,	1988 – 1997	Norg
G. Henk Koning,	1982 – 1988	Grevingaheerd 195, Groningen
Cees J. van Ree,	1977 - 1982	Groningen
Piet de Raad,	1971 -1977	Groningen
Jan J. Schouten	1964 - 1971	
Wim Twijnstra	1959 - 1964	
Siem Bouwer	1953 - 1959	
Jan Brinkman	1951 - 1953	
Cornelus P. de Ruiter	1949 - 1951	
A. Schmutzler	1945 - 1949	Admiraal de Ruyterlaan 14, Groningen
Piet van Oossanen	1939 - 1945	Brakelplein 10, Groningen
Piet Voorthuis	1937?	
Piet van Oossanen 2x		
H. Eelsing	1933	
W. Holwerda	1931	Borneoplein 16a
W. Betram	1928	Oosterstraat 20a, Groningen Later: Guldenstraat 11a
Freek J. Voorthuis	1925	
Jozeph Wintzen	1925	
Piet Voorthuis	1912	
Piet Meijer	1911 en 1916	Tuinbouwstraat 68, Groningen
Piet Schilstra	1909	
Piet Rijdsdam	1902	

Opvallend van deze lijst:

Er waren wel 6 pieten !

De volgende predikanten waren er tweemaal:

P Voorthuis, P van Oossanen en RK de Raad

Vaak (m.n in de eerste jaren) waren ze er heel kort

Nawoord

Op 15 september 1874 (in 2004 130 geleden) reisde de eerste adventistische zendelingpredikant vanuit Amerika naar Europa. Het was John N. Andrews. Het was de meest bekwame man die men had. Ruim tien jaar later arriveerde ook Ellen G. White in Europa. Zij zou daar twee jaar blijven. Regelmatig heeft zij vanaf die tijd mensen geïnspireerd om het werk in Europa te helpen opbouwen. Nederland werd daarbij met name genoemd. Via lectuur kreeg bij enkelen de adventboodschap in Nederland al zeer vroeg bekendheid, maar het zou tot 1887 duren voordat Ludwig R. Conradi, nog maar kort in Europa, de eerste gemeente in Nederland kon stichten. Een groepje van vijf in de omgeving van Winschoten.

Het is nu bijna 120 jaar later. Hoe zal het nu verder gaan? Natuurlijk kunnen wij als mensen dat niet bepalen. Gelukkig maar. Maar een terugblik op het verleden kan ons veel leren. Wat is er hard gewerkt! Wat een enthousiasme en toewijding! Toch waren er niet alleen overwinningen en successen. Er waren ook teleurstellingen en dieptepunten. Grote inzet, maar ook tegenwerking. Toch, ondanks de soms primitieve omstandigheden en gebrekkige hulpmiddelen (het samenkomen in woonkamers en zaaltjes als vergaderruimte, de tentzending, fiets als vervoermiddel e.d.) en aanwezige problemen (het vaak te moeten verhuizen van zowel de gemeente als de predikant, de oorlogen en crisisjaren, enz.) is Gods werk verder gegaan. De gemeente is soms *ondanks*, maar ook wel *dankzij* tegenstand gegroeid tot wat zij nu geworden is. Alleen Gods leiding is daarvoor verantwoordelijk. Door zijn Geest heeft Hij de kerk - ook in Groningen - geleid.

De schrijver hoopt van harte dat de gebeurtenissen die in deze geschiedenis verwerkt zijn u geholpen hebben iets van het verleden te begrijpen, want willen we van het verleden leren dan moeten we het eerst kennen. Als we die

kennen is er, ondanks de huidige problematiek om ons heen en de vele uitdagingen, geen reden om de toekomst met zorg tegemoet te zien.

Een bekende adventpionier heeft eens gezegd: "We behoeven niets te vrezen voor de toekomst, tenzij we vergeten hoe God ons in het verleden geleid heeft".²⁶⁸

Moge God de kerk ook in de komende periode die zekerheid geven en haar bezielen met de pioniersgeest en het elan van toen. Met deze geest zullen nog vele anderen in Groningen bereikt worden met "het eeuwig evangelie".

²⁶⁸Ellen G. White in *Life Sketches*

GERAADPLEEGDE BRONNEN

1. *Advent* 1976 - 2003
2. *De Adventbode* 1929 - 1975
3. *De Arbeider* 1901 - 1914
4. Bruinsma R. *Ontstaan en groei van de Adventbeweging*,
Den Haag, Boekenhuis "Veritas"
5. *Jonge Advent Heraut* 1956 – 1975
6. Koning G.H. *Louis Richard Conradi's Work and Influence vis à vis
the Development of the Seventh-day Adventist
Church in the Netherlands*, Berrien Springs, Andrews
University, 1975
7. Notulenboek der Z.D.A. Gemeente te Groningen 1938 - 1961
8. Rijn H.G. van *Advent Exposé 100 jaar Adventkerk*, Bosch en Duin,
Uitgeverij "Veritas", 1987
9. Rijn H.G. van *Beknopt overzicht van feiten rond het eerste begin
van de Zevende-dags Adventisten in Nederland*,
Ongedateerd
10. Schuitenvoerder N.D. *Bijdrage tot Kennis van de geschiedenis van het
Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten in
Nederland*, Huis ter Heide, 1953
11. Stijnman, A.H.M. *The Holland language publications in the history of
the 19th century in the SDA movement in North
America*, Berrien Springs, Andrews University, 1973
12. *Teekenen des Tijds* 1919 – 1942
13. Tilstra A *The history of the Seventh-day Adventist church in
the Netherlands*, Berrien Springs, 1970
14. Versteegh, H.D. *Holland in Focus in the years 1874 - 1893*,
Berrien Springs, Andrews University, 1975
15. *Wegwijs* Wekelijks bulletin Groningen 1982 - 2003
16. *De Werker* 1915 – 1929

17. *Zions Wächter*

1886 - 1921